

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Karaktärsframställan ur ett genusperspektiv

Baserad på de mest utlånade kapitelböckerna
på Göteborgs folkbibliotek under 2018.

Johanna Ridderland

Självständigt arbete L3XA1A

Examinator: Sylvana Sofkova Hashemi

Rapportnummer: VT19-2930-029-L3XA1A

Sammanfattning

Titel: Karaktärsframställan ur ett genusperspektiv – Baserad på de mest utlånade kapitelböckerna på Göteborgs folkbibliotek under 2018.

Title: Character representation from a gender perspective - Based on the most loaned chapter books at the public library of Gothenburg city during 2018.

Författare: Johanna Ridderland

Typ av arbete: Examensarbete på avancerad nivå (15 hp)

Examinator: Sylvana Sofkova Hashemi

Rapportnummer: VT19-2930-029-L3XA1A

Nyckelord: Barnlitteratur, kapitelböcker, genus, kön, könsroller, stereotyp, normalitet.

Då barnböcker alltid intresserat mig, var jag nyfiken på hur karaktärerna i de böcker som barn läser idag framställs ur ett genusperspektiv. Jag kunde inte hitta någon forskning inom området och valde därmed att anpassa min forskning för att fylla den forskningsluckan. Syftet med denna empiriska undersökning är att synliggöra hur de mest utlånade kapitelböckerna för åldrarna 6-9 år på Göteborgs stads folkbibliotek under 2018 speglar de normer och stereotyper som råder i samhället. Det vill säga, hur ser de ut? Vilka kläder har de på sig? Vilken sysselsättning och yrkesroll har de? Men även hur framställs deras personligheter och egenskaper? För att ta reda på det har jag arbetat efter följande frågeställningar:

1. Hur framställs karaktärerna i de mest utlånade kapitelböckerna ur ett genusperspektiv?
2. Har karaktärernas kön någon betydelse för den yrkeskategori de tillhör?
3. Finns det något samband mellan vilket kön böckernas hjältar, skurkar och offer tillhör och hur dessa karaktärer framställs?

En textanalys av dessa böcker har utförts, för att se hur dess kvinnliga och manliga karaktärer framställs ur ett genusperspektiv, för att synliggöra deras utseende, klädsel, personliga egenskaper och yrkesroller. Därefter har resultaten jämförts för att se om karaktärernas könstillhörighet har någon betydelse för rollerna: hjälte, skurk och offer framställs. Under genomförande av textanalysen har jag utgått från Nikolajevas motsatsschema och därefter utformat ett kodningsschema med tillhörande kodningsmanual.

Studiens resultat visar att även om böckernas kvinnliga karaktärer ofta är underrepresenterade har de i flera fall en betydande roll för bokens handling. Flera av karaktärerna uppvisar könsstereotypa beteenden och det är sällan deras utseende, kläder, personlighet och yrkesroll strider mot könsnormen. Dessutom visar det sig att det finns samband mellan karaktärernas kön och böckernas hjältar, skurkar och offer samt hur dessa framställs.

Förord

Det är många personer som förtjänar ett tack för den resa jag har gjort, och som nu börjar lida mot sitt slut. Först vill jag tacka min handledare Djamila Fatheddine, som med sina kloka råd och tips på bra litteratur har varit ett stort stöd under hela processen. Tack till personalen på Göteborgs bibliotek, och framför allt Ines Fischer som har hjälpt mig att ta fram den statistik som ligger till grund för analysen, utan dig hade den här studien varit omöjlig. Men framför allt vill jag tacka min familj och mina vänner som hela tiden funnits där för mig, peppat mig och trott på mig när jag själv inte gjort det. Tack Sofia och Lena för att ni inspirerat mig till att börja studera, tack Kaj för trevliga luncher och för att du alltid finns där för mig. Tack Ola, Christoffer och Nellie för att ni har stått ut med fullbelamrade bord under flera månader, och för att ni har kommit med kloka diskussioner och tankar. Tack!

Innehållsförteckning

Förord	ii
1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Centrala begrepp.....	2
Kön.....	2
Genus.....	2
Könsroller.....	2
Femininitet.....	2
Maskulinitet.....	3
Normalitet.....	3
Stereotyp.....	3
2. Tidigare forskning	4
Kön och genus i barnlitteratur.....	4
Skillnader mellan kvinnor och män.....	5
Kombinationen av skolans demokrati- och kunskapsuppdrag.....	6
3. Teoretiska begrepp	7
Nikolajevs motsatsschema.....	8
4. Metod	9
4.1 Tillvägagångssätt/genomförande.....	10
4.2 Urval.....	11
5. Resultat och analys	13
5.1 Könsfördelning bland huvudkaraktärer.....	13
5.2 Könsfördelning bland författare och illustratör.....	13
5.3 Ett stereotypt eller normbrytande utseende.....	13
5.4 Är man sin yrkesroll?.....	15
5.5 Produktivt- reproduktivt arbete.....	16
5.6 Hur speglas personligheter?.....	17
5.7 Sammanställning över personliga egenskaper.....	19
5.8 Sagolika hjältar och hjältinnor.....	20
5.9 En riktigt elak skurk.....	21
5.10 Att vara ett offer.....	23
6. Slutdiskussion	24
6.1 Metoddiskussion.....	25
6.2 Fortsatt forskning.....	26
Referenser	27
Skönlitteratur	28
Bilagor	29

Bilaga 1 – De mest utlånade kapitelböckerna för åldrarna 6-9 år på Göteborgs stads folkbibliotek under 2018.	29
Bilaga 2 – Introduktion av analyserade böckerna	30
LasseMajas Detektivbyrå	30
Biografmysteriet (2014) Martin Widmark.....	30
Brandkårs mysteriet (2014) Martin Widmark	30
Cirkusmysteriet (2013) Martin Widmark.....	30
Cykelmysteriet (2013) Martin Widmark.....	30
Fängelsemysteriet (2015) Martin Widmark.....	30
Modemysteriet (2016) Martin Widmark.....	30
Sjukhusmysteriet (2010) Martin Widmark.....	30
Slottsmysteriet (2017) Martin Widmark	30
Handbok för superhjältar	31
Del 1 Handboken (2017) Elias & Agnes Våhlund.....	31
Del 2 Röda masken (2017) Elias & Agnes Våhlund.....	31
Del 3 Ensam (2018) Elias & Agnes Våhlund.....	31
Del 4 Vargen kommer (2018) Elias & Agnes Våhlund.....	31
Övriga böcker	31
Mio, min Mio (2003) Astrid Lindgren.....	31
Mysteriet med den försvunna katten (2017) I.V. Steinman	31
Trolldom i Gamla stan (2011) Martin Olczak.....	31
Tusen tips till en fegis (2013) Eva Susso.....	31
Bilaga 2 – Kodningsschema	32
Bilaga 3 – Kodningsmanual	33
Bilaga 4 – Sammanställning av egenskaper	34

1. Inledning

Enda sedan jag var barn har böcker fascinerat mig. Allt från Gunilla Bergströms böcker om *Alfons Åberg* till *Vi smyger på Enok* av Viveca Lärn Sundvall samt *Ronja rövardotter* skriven av Astrid Lindgren. Men mina absoluta favoriter var ändå berättelserna om den tjejtjusande *Sune*, författade av Sören Olsson och Anders Jacobsson, samt böckerna om *Bert*, även dessa böcker från samma författare. Då jag alltid har varit förtjust i att drömma mig bort i sagans värld var det en självklarhet att jag skulle läsa mycket för mina barn, och även de tyckte om *Alfonsböckerna*, samt flera av de olika berättelserna skrivna av Astrid Lindgren. När jag därefter introducerade mina favoriter om *Sune* och *Bert* för min då 9-åriga dotter uppkom diskussioner som jag kanske inte riktigt var beredd på. Istället för att svälja dessa berättelser med hull och hår, som jag själv gjorde i samma ålder, resulterade högläsningen i häftiga diskussioner om kvinnoförtryck, sexism och könsstereotyper, och varje gång vi pratar om dessa böcker blir min dotter riktigt upprörd. Jag själv hade inte alls reflekterat över dess innehåll på samma sätt som min dotter gjorde. Det skapade en nyfikenhet på hur de böcker som dagens barn läser är utformade. Är de mer jämställda och på så vis mindre könsstereotypa än de böcker som jag själv läste på 1980- och 1990-talet? Och hur framställs karaktärerna i dessa böcker? Tack vare dessa diskussioner mellan mig och mina dotter, väcktes grundtanken till den empiriska undersökning där jag genom en textanalys har undersökt hur karaktärerna i de mest utlånade kapitelböckerna för åldrarna 6-9 år på Göteborgs folkbibliotek under 2018 framställs ur ett genusperspektiv. Syftet är att synliggöra hur de ser ut, hur de klär sig, vilken sysselsättning och yrkesroll de har, samt hur deras personligheter och egenskaper framställs.

Under mina fyra år på grundläroutbildningen på Göteborgs Universitet har det framgått hur stor betydelse skolans värdegrund har när det gäller skolan som fostransuppdrag. När barn läser kommer de i kontakt med litteratur som innehåller diverse framställningar om hur vårt samhälle ser ut, vad som är accepterat och normativt. Enligt skolans värdegrund är det skolans uppdrag att vara jämställd och demokratisk för alla parter samtidigt som skolan lär eleverna om demokrati. Därför är det vårt ansvar som lärare att se över den barnlitteratur som vi serverar barnen, för att de ska få möjlighet att kunna utvecklas till demokratiska människor. Skolan behöver visa en medvetenhet i sitt val av litteratur för att kunna arbeta för ett mer jämställt samhälle, vilket skulle kunna göras genom att bland annat motverka traditionella könsmonster. Men vilka böcker är populära hos barn? Och hur framställs karaktärerna i de böcker barn läser idag? Enligt Svenska Barnboksinstitutet gavs det ut 2308 barn- och ungdomsböcker under 2018. Flertalet av dessa har ett demokratiskt budskap där innehållet har ett syfte att vilja förändra samhällsengagemanget och bland annat främja minoritetsnormen, men även kvinnorättsfrågan är vanligt förekommande i dessa böcker. Frågan är bara om de böcker som barn faktiskt väljer att läsa främjar deras utveckling för en jämställd och demokratisk samhällssyn (Svenska Barnboksinstitutet, 2019).

1.1 Bakgrund

På 1800-talet och fram till 1960-talet var barnböcker uppdelade i olika genrer¹ utefter kön, klass och ålder. Pojkböckerna var ofta äventyrliga, medan flickböckernas handlingar till stor

¹ Genre, är hur olika former av konst, i detta fall barnlitteratur kan delas in i olika kategorier. För att kunna dela in litteraturen i de olika genrererna krävs det att de uppnår vissa kriterier för den specifika genre som den tillhör. Kåreland (2013) beskriver hur genre är något föränderligt som kan se olika ut beroende på hur samhället ser ut.

del utspelades i hemmet (Kåreland & Lindh-Munther, 2005; Kåreland, 1994, 2013,). Kåreland & Lindh-Munther (2005) beskriver hur den tidigare barnlitteraturen skrevs med syfte att anpassa innehållet utefter de könsroller som flickor och pojkar förväntades ha. Denna uppdelning förändrades på 1960-talet där gränsen mellan pojk- och flickböcker började suddas ut, vilket tros vara en reaktion på den feministiska debatt som var aktuell. Istället lästes så kallade ungdomsböcker, som även de kan delas in i olika genrer. Dessa är fantasy, romaner, deckare och framtidsromaner som kan jämföras med science fiction (Kåreland, 2013). Dock förekom manliga huvudkaraktärer i större utsträckning än de kvinnliga i barnlitteraturen, och fördelningen mellan könen var 25 procent kvinnor och 75 procent män (Stauffer, 2007). Även Nikolajeva (2017) beskriver hur ungdomslitteraturen är uppdelad inom olika genrer, men till skillnad från ovan forskning nämner hon att dessa genrer skiljer sig åt ur ett genusperspektiv. Hon menar att det finns uppdelningar mellan kvinnliga och manliga huvudkaraktärer, och att de manliga ofta finns med i olika spänningsgenrer så som berättelser om deckare, thriller hjältesagor med flera. De kvinnliga huvudkaraktärerna finns istället med i böcker som i större drag skildrar olika familje- eller kärleksrelationer.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna empiriska undersökning är att synliggöra hur barnböcker speglar de normer och stereotyper som råder i samhället, det vill säga, hur ser de ut? Vilka kläder har de på sig? Vilken sysselsättning och yrkesroll har de? Men även hur framställs deras personligheter och egenskaper? För att ta reda på det har jag arbetat efter följande frågeställningar:

1. Hur framställs karaktärerna i de mest utlånade kapitelböckerna?
2. Har karaktärernas kön någon betydelse för den yrkeskategori de tillhör?
3. Finns det något samband mellan vilket kön böckernas hjältar, skurkar och offer tillhör och hur dessa karaktärer framställs?

1.3 Centrala begrepp

Här presenteras centrala begrepp. I det teoretiska avsnittet kommer dessa att vidareutvecklas.

Kön, genus, könsroller, könsneutralitet, femininitet maskulinitet, normalitet, stereotyp

Kön

När vi pratar om kön, är det om det biologiska könet som vi föds i, det vill säga pojke eller flicka, men det kan även vara de genitalier som vi föds med, så som snopp och slida.

Genus

Genus är ett av samhället konstruerat kön, som till exempel vad som enligt samhällsnormen anses vara feminint och maskulint. Genus är den tillhörighet vi är i relationer med andra människor (Nationella sekretariatet för genusforskning, 2016).

Könsroller

Människor har olika förväntningar på sig beroende på könstillhörighet. Begreppet könsroll är precis som genus konstruerad i samhörighet med andra människor (Nikolajeva, 2017). Enligt samhällsnormen förväntas kvinnor och män leva upp till olika könsroller. Det är till exempel mer legitimt att en man inte är föräldraledig än om en kvinna skulle avstå från att vara föräldraledig med sitt barn. Enligt Edlund, Erson och Milles (2007) grundas könsrollerna i gamla traditioner om mäns och kvinnors biologiska egenskaper och intressen.

Femininitet

När man talar om femininitet kommer man ibland in i termer som feminist. Det är inte vad jag syftar på när jag omnämner ordet femininitet, utan jag talar i termer om vad som enligt samhällsnormen anses vara feminint. Vilket beteende förväntas flickor och kvinnor att uppvisa?

Vilka egenskaper tillskrivs de? Och hur ”bör” de klä sig för att betraktas som feminina. Till exempel menar Nikolajeva (2017) att man bör skilja på kvinnligt och feminint, då feminint är kulturellt medan kvinnligt är ett biologiskt begrepp. Hon beskriver femininitet som maktlöshet och förtryck.

Maskulinitet

Precis som femininitet är maskulinitet ett kulturellt begrepp som därmed skiljer sig från det biologiska begreppet manligt, men som syftar på de egenskaper som ofta förknippas med mäns förmågor, egenskaper och utseende. Nikolajeva (2017) anser att makt är den främsta egenskap som visar på maskulinitet.

Normalitet

Norm och normalitet är den konstruktion som enligt samhället anses vara normalt. Det gäller till exempel kvinnors och mäns agerande, utseende och egenskaper, men Nationella sekretariatet för genusforskning (2016) skriver även om hur normen ofta utgår från människokroppen. Vi förväntas se ut på ett visst sätt och agera sexuellt utefter vissa förväntningar. Vår samhällsnorm är en vit, heterosexuell man (Edlund et al. 2007). Enligt Nikolajeva (2017) är mannen norm på grund av den litterära uppdelning mellan pojk- och flickböcker som historiskt ägde rum.

Stereotyp

Förutfattad mening om hur en individ eller grupp är och agerar ut efter vissa egenskaper som anses vara normativa för just den individ eller grupp. Om vi tar Nikolajevas motsatsschema som exempel. Där delas egenskaper upp beroende på om de är män eller kvinnor (Nikolajeva, 2017).

2. Tidigare forskning

Nedan presenteras tidigare forskning som bland annat påvisar att det finns flera faktorer som påverkar vad som spelar roll när flickor och pojkar väljer vad de vill läsa. Det framkommer även att den maskulinitet som är samhällsnorm även genomsyrar barnlitteratur.

Kön och genus i barnlitteratur

Nikolajeva (2017) beskriver hur barnlitteratur är en viktig del i barn och ungdomars utveckling, då den innehar en fostrande roll och kan genom olika perspektiv visa på samhällsstrukturer och normer som barnen inte har samma chans att möta i det verkliga livet. Däremot har det visat sig att barn förstår det berättande perspektivet genom sina egna erfarenheter och att det är minst lika viktigt att diskutera innehållet som det är att läsa boken, för att barnen ska kunna få möjlighet att reflektera över innehållet tillsammans med andra. Kåreland (2015) belyser även hon vikten om reflektioner barn och vuxna emellan, men även hur viktigt det är att utmana barnen med böcker som belyser hur pojkar och flickor framstår i litteraturen. Hon menar att det bland annat är av vikt då det har visat sig att barn har svårt att skilja på sin egen och bokkaraktärens roll genom att de använder sig av bokens handling i sin egen lek, det vill säga de leker berättelsen, där de ofta ser sig själva som bokkaraktären.

Genus finns överallt i barnlitteraturen menar Earles (2017) som beskriver hur både berättelsen, karaktärerna och deras samspel tillsammans bildar genus. I hennes forskning om genus i barnlitteratur, intervjuar hon barn om deras tankar efter att de gemensamt läst en bok om en rosa pingvin vid namn Patrick. Hon frågade barnen om hur de hade agerat i en viss situation om det var dem själva som var pingvinen. Samtliga barn fokuserade på att han var rosa, och flera av dem ansåg att han skulle gå till doktorn då de trodde att han var sjuk. Sammantaget hade de svårt att förknippa hans rosa färg med det manliga könet och Earles (2017) menar att det visar på att barn redan i tidig ålder påverkas av könsstereotyper. Även Trepanier-Street och Romatowski (1999) påpekar att denna tidiga påverkan kan ha effekt för barns intressen och identitetsutveckling, och deras studie visar att barn påverkas av könsstereotyper, men att denna påverkan har minskat något jämfört med tidigare forskning, och det visar sig att skolans roll kan ha en positiv inverkan på denna utveckling.

Studier har visat att barn gärna läser litteratur där huvudrollsinnehavaren är av samma kön som läsaren, och att det framför allt gäller läsare av det manliga könet (Kåreland, 2005). Hon menar även att läsning ofta kan ses som en feminin syssla, och att det är betydligt fler flickor än pojkar som läser. Nikolajeva (2017) har visat att författarens kön spelar roll vid valet av huvudkaraktärens kön, och att både manliga och kvinnliga författare ofta väljer att skriva böcker där huvudkaraktären är av samma kön som författaren. Det vill säga kvinnliga författare väljer kvinnliga huvudkaraktärer medan manliga författare väljer manliga huvudkaraktärer. Däremot kan det skilja sig åt beroende på bokens tillhörande genre, och det är vanligare att manliga huvudkaraktärer förekommer i spännande böcker, såsom deckare, hjältesagor och äventyrsböcker.

Könet är inte det enda som spelar in i huruvida barn läser eller ej, utan det är en klassfråga där pojkar till föräldrar med lägre utbildning tillhör den kategori av barn som ägnar minst tid åt läsning. Kåreland (2013) uppmärksammar att flickor och pojkar intresserar sig för olika saker när de läser böcker. Flickorna fokuserar på karaktärernas personligheter och relationerna dem emellan medan pojkarna anser att den spännande handlingen är det som lockar dem till läsning. Förutom att pojkar och flickor intresserar sig av olika saker när de läser så har det även visat sig att deras ålder spelar roll när det gäller val av bok. Brink (2005) menar att barn i åldrarna 7-12 år ofta föredrar att läsa om böcker med en hjälte- eller hjältinneroll. Enligt Kåreland (1994) innehas ofta rollerna som detektiv av barnkaraktärer. Likt Kåreland (2005) menar Brink (2005)

att barn gärna läser böcker där hjälten eller hjältingen är av samma kön som de själva, men att barn runt tioårsåldern även börjar intressera sig för att läsa böcker med huvudkaraktärer i det motsatta könet och att det intresset växer alltmer ju äldre läsaren blir. Dock skriver Kåreland och Lindh-Munther (2005) om boken *Pojken med stålmanndräkten*, där pojken Arvid får en superhjälteklädnad i födelsedagspresent, men att det vore ett "normbrott" om en kvinnlig karaktär skulle önska sig en superhjälteklädnad när hon fyllde år.

Skillnader mellan kvinnor och män

Nikolajeva (2017) beskriver hur män och pojkar är normen i de flesta barnböcker och att de kvinnliga bokkaraktärerna ofta är underordnade männen, men att dessa roller kan se annorlunda ut i ungdomsböcker där flickor och kvinnor kan gestaltas som hårdare med mer makt, jämfört med de motsvarande manliga karaktärerna. Däremot påpekar hon att pojkar enligt normen är busiga, i gengäld till flickorna där normaliteten ligger i gott uppförande. Hon menar även att om kvinnor inte tydligt visar på femininitet faller de under kategorin normalitet och uppvisar därmed maskulinitet eftersom mannen är norm.

Det är inte bara inom litteraturen det ser ut så, utan även i vårt samhälle då litteraturen speglar samhällets normer. Även Kåreland (2015) förklarar hur män och kvinnors personligheter förknippas med vissa specifika egenskaper. Män anses vara starka, aggressiva, och rationella, medan kvinnor istället ses som känslösa, mjuka och svaga. Dessa egenskaper kan ses som motsatser till varandra. Det är även något Nikolajeva (2017) belyser och har utformat ett så kallat "motsatsschema", som delar in manliga och kvinnliga egenskaper i två kolumner. Hon menar dock att det är vanligt att dessa egenskaper förändras i boken, och att kvinnliga karaktärer som i början av boken besitter manliga egenskaper ofta utvecklas mot mer kvinnliga könsstereotyper. Hon beskriver det som att "*I litteraturen växer pojkar medan flickor krymper*" (Nikolajeva, 2017, s. 192). Dessa olikheter kan ses redan hos barn, och pojkar tenderar i att vara mer stökiga än flickor, och Edlund et al. (2007) beskriver hur barns agerande bemöts olika beroende på deras tillhörande av kön.

Edlund et al. (2007) påpekar att arbetsfördelningen mellan män och kvinnor skiljer sig åt, och att kvinnor är de som lägger mest tid i hemmet och med familjen. Det gäller både föräldradeltagande och hushållssysslor, men de poängterar att den studie de tittat på endast avser heterosexuella personer. Även Kåreland (2005) skriver om yrkeslivet ur ett genusperspektiv, där kvinnor ofta anses välja kvinnodominerande yrken inom skola, vård och omsorg, som ofta genererar i lägre löner än vad männens ofta teknikinriktade yrken gör. Till skillnad mot detta visar Bray (2015) genom sin studie hur pojkar framställs som omvårdande och omtänksamma i de böcker som omfattas av hennes forskning. Däremot belyser hon att det är ovanligt att män gestaltas med kvinnliga egenskaper, och att det är vanligare att kvinnliga karaktärer framställs med maskulinitet. Även Diekman och Murnen (2004) har studerat hur karaktärer framställs i barnlitteratur. Den litteratur de valde att analysera gick under kategorin icke sexistisk. Huvudsyftet med studien var att synliggöra vilka egenskaper manliga och kvinnliga karaktärer framställs med i barnlitteratur. De hade en hypotes om att den icke sexistiska barnlitteratur som analyserad skulle vara jämställd mellan män och kvinnor. Det visade sig att kvinnor ofta tilldelades egenskaper som anses manliga, vilket medför att dessa karaktärer strider mot den stereotypa könsrollen. Däremot var det sällan som männen i dessa böcker visade på kvinnliga egenskaper, och de framställdes därmed efter norm. Alltså var deras hypotes felaktig då dessa böcker inte visade på jämställdhet, då det endast var kvinnorna som var normbrytande.

Utöver de skillnader som förekommer mellan män och kvinnor inom olika yrken, familjen och deras personlighet menar Kåreland (2005) att deras utseende skiljer sig åt. Flickor och kvinnor

beskrivs ofta som vackra, fina, söta och Kåreland (2005) menar att de ofta förväntas vara medvetna om sitt yttre.

Kombinationen av skolans demokrati- och kunskapsuppdrag

Enligt Molloy (2017) och Kåreland (2012, 2013) råder skiljaktighet i hur skolans demokratiuppdrag ska integreras i svenskundervisningen. De menar att det är oklart hur läroplanens innehåll ska tolkas och var fokus bör läggas. Kåreland (2012, 2013) ifrågasätter vilka av svenskundervisningens delar som skolan och läraren ska lägga tonvikten på. Är det skriv- och läsfärdigheter? Eller ett demokratiarbete där identitetsskapande ligger som grund? Kåreland (2012) menar att skolan genom svenskundervisningen kan ha möjlighet att använda barnlitteratur som ett verktyg för att skapa värderingar och normer. Beroende på hur skolan arbetar med litteratur kan den påverka elevers syn på demokrati, och hon belyser att skolan kan frångå de samhällsnormer som finns och på så vis skapa nya värderingar och normer. Även Molloy (2017) påpekar att det finns svårigheter och risker med att särskilja skolans demokrati- och kunskapsuppdrag, och att det som lärare kan vara svårt att veta vilket av uppdragen ska bör prioriteras. Det kan påverka tidfördelningen mellan de olika uppdragen. Hon anser att en lösning på problemet skulle kunna vara att integrera skolans demokrati- och kunskapsuppdrag. Det skulle kunna ske genom att få in mer inslag av demokratiska aspekter och jämställdhet i den ordinarie skriv- och läsundervisningen.

3. Teoretiska begrepp

Genusforskaren Hirdman (2003) förklarar hur ordet genus ursprungligen är Latin, och började användas i feministiska sammanhang först 1980 då det kopplades samman med engelskans gender och översättningen *kön* och *sort*, det vill säga det användes för kategorisering av bland annat människor. I tusentals år har människor beskrivits utifrån deras könstillhörighet, och Hirdman (2003) menar att det framför allt är schabloner gentemot kvinnors sätt att vara. Hon beskriver att det framförallt handlar om vad kvinnor bör eller inte bör göra och vara, det vill säga så kallade stereotyper. Det har gjorts i texter långt tillbaka i tiden, och fram till idag. Nedan följer ett citat från en av dessa texter som beskriver skillnaden mellan män och kvinnor.

Det manliga är mer komplett och mer dominant än det kvinnliga, närmare besläktat med en verklig handling, ty det kvinnliga är ofärdigt och i underordning och tillhör den passiva kategorin snarare än den aktiva. Så är också fallet med de två ingredienser som konstruerar vår livsprincip – det rationella och det irrationella. Det rationella som tillhör själen och förståndet är maskulint, det irrationella, känslans område feminint. Själen tillhör ett överlägsnare släkte än känslan, liksom mannen gentemot kvinnan.

Philius från Alexandria 100 E.KR (Hirdman, 2003, s. 19).

Enligt Hirdman (2003) var det inte bara personligheter och egenskaper som avskiljer män och kvinnor, utan även deras utseende. Männens kännetecknades med byxor och hatt, med mera, men även ansiktsbehåring hörde till den manliga könsnormen, och fram till 1950-talet var det endast männen som fick lov att bära byxor.

Historiskt grundades synen på mäns och kvinnors olikheter redan i Antikens Grekland där kvinnans existens ifrågasattes i jämförelse med mannens vars existens var en självklarhet (Hirdman, 2003). Hon menar även att denna kvinnosyn så ut på liknande sätt i bibeln där mannen ligger i grund för kvinnans existens genom att kvinnan skapas ur ett av mannens revben, och därmed får namnet "Maninna". Det finns även teorier om att det manliga och kvinnliga könsorganet är detsamma, fast att kvinnans är felkonstruerat och därmed vänt åt fel håll, vilket resulterade i att kvinnan ansågs vara av sämre kvalitet än mannen. Senare under 1800-talet obducerades en man och en kvinna som ansågs vara av standardkvalitet för att utöva forskning över mäns och kvinnors biologiska olikheter. De biologiska skillnader som påträffades antogs bero på att kvinnan inte var lika utvecklad som mannen, och ansågs därmed vara av sämre karaktär. Detta projekt var grunden till vad som skapade normen, där mannen anses normativ. Sedan dess har människan jämförts med denna norm, och vad som anses vara normalt. Då mannen är norm värderas därmed de attribut som förknippas som manligt högre än vad dess kvinnliga motsvarigheter görs. Även Nikolajeva (2017) belyser hur mannen med dess tillhörande maskulinitet är normen i vårt samhälle. Enligt Hirdman (2003) var denna norm utgångspunkten när saker och sysslor sorterades in två kategorier, *viktigt* och *oviktigt*, där mannens intressen ansågs tillhöra kategorin viktigt, medan saker såsom omvårdnad, städning, barn och färgen rosa hamnade i den senare nämnda kategorin, och därmed ansågs feminina då de är ansågs normbrytande. Kvinnor var helt enkelt skyldiga att utföra de sysslor som männen ansågs vara tråkiga.

Hirdman (2003) redogör för ett så kallat "*stereotyp genuskontrakt*"² där människors roller påverkas av dess könstillhörighet. Kvinnornas roll blev att föda barn, för att sedan ta hand om hem och familj genom diverse hushållssysslor, i motsats till männen som antog rollen att skydda

² Ur Hirdman (2003)

och försörja familjen. Dessa förhållanden förändrades runt mitten på 1800-talet då kapitalister ansåg att kvinnor och barn från arbetarklassen kunde vara ett gynnsamt tillskott till arbetsmarknaden på grund av de låga lönerna som de erhöll i jämförelse mot männens. Samtidigt skulle kvinnor från finare familjer försörjas helt av sina män och på så vis fortsätta att ägna sig helt åt att se till att hemmet förblev en lugn fristad för mannen. Att låta kvinnorna ta plats på arbetsmarknaden ligger till grund för den så kallade genuskonflikten, där striden för ett mer jämlikt samhälle resulterade i kvinnors rätt till studier, för att inte glömma den kvinnliga allmänna rösträtten som beslutades 1919, men genomfördes i praktiken först 1921. Det nyväckta intresse för jämlikhet visade sig även uppmärks inom politiken, och på 1950-talet började partier engagera sig i kvinnorätt, såsom "likalön"³. Det politiska engagemang var en del av den feministiska kvinnorörelsens framfart på 1960-talet som arbetade för lika rättigheter män och kvinnor emellan. Det gällde delvis kvinnors rätt att arbeta och utbilda sig, men även kvinnors rätt inom äktenskapet.

Därefter har genusarbetet för jämställda rättigheter fortsatt sin framgång. Samhällssynen har förändrats något, men det är fortfarande mannen som anses vara normen i samhället. Däremot problematiserar Hirdman (2003) genus då hon menar att ju mer plats genus får lov att ta i vårt samhälle, desto mer fokus hamnar på de skillnader som förekommer mellan könen. Däremot menar hon att det kanske ändå inte har blivit större skillnader mellan män och kvinnor, utan att de skillnader som redan finns uppmärksammas på ett nytt och djupare plan.

Beskrivningen av kvinnan som underordnad mannen, överensstämmer med hur Nikolajeva (2017) påpekar hur manliga egenskaper dominerar över kvinnliga egenskaper. Hon har utformat ett så kallat "motsatsschemat", där hon delat upp de manliga och kvinnliga egenskaperna efter vad som anses könsstereotyp.

Nikolajevas motsatsschema

Män/pojkar	Kvinnor/flickor
Starka	Vackra
Våldsamma	Aggressionshämmande
Känslökalla/hårda	Emotionella/milda
Aggressiva	Lydiga
Tävlande	Självupppoffrande
Rogivande	Omtänksamma, omsorgsfulla
Skyddande	Sårbara
Självständiga	Beroende
Aktiva	Passiva
Analyserande	Syntetiserande
Tänker kvantitativt	Tänker kvalitativt
Rationella	Intuitiva

Ur: Nikolajeva, M. (2017, s. 193). *Barnbokens byggklossar*.

³ Ur Hirdman (2003).

4. Metod

I den här empiriska studien har jag genomfört en textanalys, för att synliggöra hur karaktärerna skildras i de mest utlånade kapitelböckerna för åldrarna 6-9 år på Göteborgs stads folkbibliotek under 2018. Valet av metod beror på att jag ville synliggöra hur barnböcker speglar de normer och stereotyper som råder i samhället, det vill säga, hur ser karaktärerna ut? Vilka kläder har de på sig? Vilken sysselsättning och yrkesroll har de? Men även hur framställs deras personligheter och egenskaper?. Till det har jag använt mig av ett kodningsschema (se bilaga 3) och en tillhörande kodningsmanual (se bilaga 4). Bryman (2011) förespråkar att dessa verktyg används vid en textanalys då en klassificering görs, och han menar att detta ökar forskningens trovärdighet. Anledningen är att analysen ska kunna ge samma resultat oavsett vem det är som utför den, och att resultatet ska bli likvärdigt även om analysen upprepas. Detta i sin tur leder till att forskningens reabilitet ökar. För att insamlandet av data ska ske på ett likvärdigt sätt för alla böcker, valde jag att utforma dessa analysredskap innan insamlandet av data påbörjades, för att precisera exakt vad det är som ska analyseras. Bryman (2011) menar att även detta ligger till grund för en hög reabilitet.

Studien bygger på två olika forskningsstrategier, där böckernas innehåll analyserats genom en kvalitativ metod för att kartlägga hur de olika karaktärerna framställs ur ett genusperspektiv, tillika med den kvantitativa metod som använts vid insamling och sammanställning av data. Det som kännetecknar de olika metoderna är att en kvantitativ metod utgår från en eller flera teorier vid insamlandet av data, som ofta görs via observationer eller enkäter. Därefter försöker samband hittas mellan dessa teorier och den insamlade data. Till skillnad mot den kvantitativa forskningsmetoden utgår inte den kvalitativa metoden från någon befintlig teori. Målet är istället att utgå från den insamlade data för att sedan utforma en egen teori. Vanliga metoder som används inom den kvalitativa forskningsmetoden är människors upplevelser och intervjuer (Bryman, 2011).

Då dessa metoder integreras menar Bryman (2011) att vissa svårigheter kan uppkomma då de bygger på motsägande forskningsteoretiska ståndpunkter. Däremot belyser han att en integrering av kvalitativa och kvantitativa metoder kan vara gynnsamt vid en textanalys, då samspelet mellan dessa kan ge effekten av ett mer tillförlitligt resultat, vilket visar på en högre trovärdighet. Alltså skulle mitt val att kombinera dessa två metoder kunna innebära svårigheter, men även resultera i högre trovärdighet.

Precis som Bryman (2011) beskriver, beror studiens validitet på hur relevant de kriterier som undersökts är för forskningen. I detta fall analyserades resultatet av den insamlade data för att se om den är relevant för studiens syfte och huruvida den besvarar de frågeställningar som finns. Med andra ord, har jag valt att analysera de faktorer som krävs för att få ett tillförlitligt resultat? Ja, det anser jag då mitt resultat besvarar de frågeställningar som finns, och då böckernas insamlade data går att jämföras med varandra.

Fördelarna med textanalys är att det är en billig metod, förutsatt att den litteratur som ska analyseras finns tillgänglig på biblioteket. Skulle den inte göra det skulle summan variera beroende på hur många böcker som skulle behöva köpas. Genom att använda olika kodningsstrategier, i detta fall ett kodningsschema och en kodningsmanual finns en tydlig struktur för vilken data som ska samlas in och hur insamlandet av data går till. Det vill säga det är stor sannolikhet att resultatet blir detsamma (Bryman, 2011). Den statistik som ligger till grund för studiens urval är framtagen av en anställd på den tekniska avdelningen på Göteborgs stadsbibliotek. Därmed har jag inte påverkat hur den ser ut eller hur den är framtagen. Däremot upptäckte jag vid ett tillfälle att två bibliotek hade exakt samma 100 böcker som toppade utlåningslistorna. Då

kontaktade jag min kontakt för att säkerställa att detta stämde. Det visade sig att ett misstag skett, som rättades till omgående. Dessa mänskliga påverkansfaktorer går inte att utesluta helt, men jag har varit uppmärksam vid genomgången av den statistik jag fått ta del av för att säkerställa att det inte finns några uppenbara felaktigheter.

Nackdelarna är att det är en tidskrävande metod, som påverkas av studiens omfattning. När en textanalys genomförs går det inte att komma ifrån att egna erfarenheter och fördomar kan påverka resultatets utfall. Dessa risker går att reducera med hjälp av tidigare nämnda kodningsstrategier, samt uppvisande av objektivitet (Bryman, 2011).

Urvalet bygger på de mest utlånade böckerna på Göteborgs stads folkbibliotek, men det behöver inte betyda att det ser likadant ut i övriga delar av Sverige. Att topplistan över kapitelböckerna i Göteborg ser ut som den gör kan påverkas av flera faktorer, såsom bibliotekens rekommendationer, eller eventuella skyltning av böcker. Barnens val av bok kan även vara en påverkan av exempelvis kompisar, eller skolan. Dessutom talar inte statistiken om huruvida det är flickor eller pojkar som har lånat dessa böcker, eller om det är barn överhuvudtaget. Det kanske till och med är så att samma person har lånat samma bok vid flera tillfällen, och på så vis påverkat utlåningsstatistiken. En annan faktor som påverkar forskningens validitet är att den inte visar en helhet över det böcker som barn läser, då statistiken endast gäller utlånade böcker, vilket medför att de böcker som folk köper inte redogörs. Vilka är det som köper och lånar böcker? Kan det finnas klass- och kulturella- och språkliga skillnader? Dessa frågor besvaras inte i undersökningen och därför framgår inte hur dessa skillnader ser ut. Däremot är urvalet baserat på utlåningsstatistiken på alla folkbibliotek i Göteborg. I flera fall förekom samma bok som den mest utlånade på biblioteket, vilket gör det troligt att även dessa böcker kan toppa andra biblioteks utlåningslistor runt om i landet.

4.1 Tillvägagångssätt/genomförande

Jag har valt att göra en empirisk undersökning där jag har samlat in data genom att analysera barnböcker. Då jag utbildar mig till grundskolelärare i årskurs F-3 föll mitt urval på kapitelböcker anpassade för barn i åldrarna 6-9 år. Jag ville ta reda på vilka böcker som toppade utlåningslistorna på Göteborgs stads folkbibliotek under 2018, och kontaktade därmed Göteborgs stadsbibliotek, där jag fick hjälp med att ta fram utlåningsstatistiken från de 27 folkbiblioteken. Genom denna statistik kunde jag se exakt vilka böcker som lånats ut mest frekvent. Den visade även böckernas titel, ISBN, författare men även hur många gånger de olika böckerna lånats ut under 2018 på respektive folkbibliotek. Den statistik som ligger till grund för forskningen är helt anonym, då det inte framgår vilka personer som lånat böckerna. Om jag hade använt mig av material där personerna som lånat böckerna synliggjordes, hade dessa i sådana fall behövts informeras och ett godkännande från deras sida hade behövts (Vetenskapsrådet, 2002).

Jag skapade en lista över de mest utlånade kapitelböckerna för åldrarna 6-9 år på Göteborgs stads folkbibliotek 2018 (bilaga 1). Jag utgick sedan från listan, och då några av böckerna var återkommande som den mest utlånade boken, blev det totalt 16 olika böcker att analysera. För att det skulle bli exakt samma utgåva som de mest utlånade böckerna använde jag mig av deras respektive ISBN-nummer när jag sökte rätt på dem. Några av böckerna på listan hade jag redan hemma, och de övriga har jag lånat på biblioteket. Därefter har jag läst dem och analyserat både text och illustrationer där jag använt mig av olika kodningsstrategier i form av ett kodningsschema (bilaga 2), samt en kodningsmanual (bilaga 3) baserad på de olika manliga och kvinnliga egenskaper som finns enligt Nikolajevas motsatsschema.

Jag valde att använda mig av ett genusperspektiv under analysen, där jag ville undersöka hur de olika karaktärerna ser ut, vad de har för kläder, vilken sysselsättning och yrkesroll de har, samt vilka egenskaper de beskrivs med. Dessa kategorier utökades även för att ta reda på om kvinnor och män skildras likvärdigt i de olika rollerna hjälte/hjältinna, skurk och offer. Det var när jag insåg att alla de böcker som toppade utlåningslistan innehöll dessa tre roller, dock inte alla tre tillsammans i samtliga böcker. Att jag valde att använda ett genusperspektiv under analysen beror delvis på att skolans värdegrund bygger på att eleverna ska utvecklas till demokratiska medborgare som har ett demokratiskt och jämställt förhållningssätt till omvärlden, men även då det genom högläsning för mina barn uppmärksammats att barnlitteratur inte alltid är så jämställd som man kanske tror. Som blivande lärare vill jag vara medveten om hur den litteratur som barn i de åldrar jag kommer att undervisa i framställs.

Under utformandet av kodningsschemat valde jag att ta med de kategorier där det kan finnas tydliga skillnader i vad som anses vara manligt och kvinnligt. För att kunna avgöra vad som anses som manligt och kvinnligt utgick jag från tidigare forskning. Dessa kategorier är *kön, egenskaper, sysselsättning, utseende och kläder*. Därefter har jag delat in analysmaterialet i olika teman baserat på den data som samlats in, för att uppfylla undersökningens syfte. Var och ett av dessa teman har sedan getts en rubrik, där jag sammanställt resultatet för att sedan analysera det. Varje temas resultat och analys finns tillgänglig under de olika rubrikerna med samma namn som dess tema. I slutdiskussionen diskuteras resultatet och reflektioner görs över hur vidare studier skulle kunna gå tillväga för att få ett bredare perspektiv inom området.

För att säkerställa att kodningen sker på samma sätt oavsett bok skapade jag en kodningsmanual. Vid utformandet av kodningsmanualen har jag utgått från Nikolajevas motsatsschema med manliga och kvinnliga egenskaper. Dessa egenskaper utgör kategorin *personlighetsdrag* i kodningsmanualen. Då jag valt att undersöka hur karaktärerna framställs ur ett genusperspektiv var det av betydelse att ta reda på karaktärernas kön. Utöver Nikolajevas motsatsschema använde jag mig även av övrig tidigare forskning som bland annat visar att det finns skillnader mellan kvinnors och mäns utseende, kläder och sysselsättning. Därför valde jag att även ha med dessa som kategorier i kodningsmanualen, då jag ville kunna se om min insamlade data överensstämde med tidigare forskning eller om det fanns skillnader dem emellan.

Allt eftersom arbetet fortskred valde jag att sammanställa antalet karaktärer och dess egenskaper utefter hur de var normbrytande, normativa eller visade på en blandning av de manliga och kvinnliga egenskaper som återfinns i Nikolajevas motsatsschema. Denna sammanställning (se bilaga 5) gjorde jag då jag ansåg att den skulle kunde vara till hjälp för att få en överblick över hur dessa var fördelade mellan könen i de olika böckerna.

4.2 Urval

Redan tidigt i planeringen visste jag att jag ville göra en textanalys av barnböcker. Däremot var jag osäker på hur jag skulle göra urvalet, och mina tankar gick mellan om jag skulle välja att analysera nyutgiven barnlitteratur eller de mest lästa barnböckerna. Det resulterade i det senast nämnda. Anledningen till det är att jag var nyfiken på vilka böcker barn faktiskt läser. Den statistik jag fick ta del av från Göteborgs stadsbibliotek, visade de 100 mest utlånade kapitelböckerna för åldrarna 6-9 år från var och ett av Göteborgs folkbibliotek. Då studien hade blivit allt för omfattande om alla dessa böcker skulle analyseras valde jag att begränsa urvalet till endast den bok som var den mest utlånade på var och ett av de 27 olika biblioteken.

För att få en överblick av böckernas handling har jag skrivit en kort introduktion om de 16 böcker som ingår i undersökningen (se Bilaga 2). Jag har valt att sortera böckerna efter den

eventuella serie den tillhör, det vill säga om det förekom fler än en bok från samma serie bland de mest utlånade böckerna. Fanns det endast en bok från en serie eller om boken inte tillhör en serie finns den under kategorin övrig. Därav att de är uppdelade i tre olika kategorier, vilka är: LasseMajas Detektivbyrå, Handbok för superhjältar och slutligen övrigt.

5. Resultat och analys

Efter att ha analyserat de 16 böckerna som toppade utlåningslistorna på Göteborgs stads folkbibliotek under 2018, har jag delat in resultatet och analysen efter olika teman och rubriker baserade på de kodningsstrategier som använts vid insamlandet av data. Detta har gjorts för att kunna jämföra eventuella skillnader och likheter mellan böckerna och på så vis få en tydlighet och struktur. Nedan följer dessa indelningar där både resultat och analys presenteras under de olika rubrikerna.

5.1 Könsfördelning bland huvudkaraktärer

Könsfördelningen mellan de sexton analyserade böckernas huvudkaraktärer ser något olika ut beroende på vilken av böckerna som analyseras. I *Mysteriet med den försvunna katten* och i samtliga fyra böcker ur serien *Handbok för superhjältar* är huvudkaraktären en flicka. I motsats till detta är huvudkaraktären i *Mio, min Mio*, *Tusen tips till en fegis* och *Trolldom i gamla stan* en pojke. Därmed kan det antas att de två först nämnda är författade för att tillgodose en flickas läsbehov, varpå de tre sistnämnda skulle kunna vara författade för att passa en pojke. Dessa slutsatser grundas i den tidigare forskning från Kåreland (2005) där hon beskriver hur barn gärna läser böcker där huvudkaraktären är av samma kön som de själva. I de åtta böckerna i serien om *LasseMajas detektivbyrå*, är det både en pojke och en flicka som är bokens huvudkaraktärer, vilket skulle kunna ses som böcker anpassade för barn oavsett kön, vilket även visar på jämställdhet bland böckernas karaktärer. Därmed är det totalt tretton flickor och elva pojkar som är huvudkaraktärer i de mest utlånade kapitelböckerna på Göteborgs folkbibliotek under 2018, och könsfördelningen är näst intill jämn.

5.2 Könsfördelning bland författare och illustratör

Av de sexton analyserade böckerna är majoriteten författare män, medan antalet illustratörer domineras av kvinnor. Både böckerna om *LasseMajas detektivbyrå* och bokserien *Handbok för superhjältar*, samt boken *Trolldom i Gamla stan* har skapats av en manlig författare, tillsammans med en kvinnlig illustratör. Tre av böckerna är författade av en kvinnlig författare. Dessa är *Tusen tips till en fegis*, *Mysteriet med den försvunna katten* och *Mio, min Mio*. Den sistnämnda av dessa har även en kvinnlig illustratör, till skillnad mot de första två som är de enda av de sexton böcker som har illustrerats av män. Totalt sett är det tretton av böckerna som skrivits av manliga författare och tre böcker som författats av kvinnor, vilket gör att männen som författare är överrepresenterade i jämförelse mot kvinnorna.

5.3 Ett stereotypt eller normbrytande utseende

Flera av böckernas illustrationer visar på ett könsstereotypt utseende, där männen framstår som maskulina då de till exempel bär kostym, skjorta och slips medan kvinnorna speglas som mer feminina med klänning eller kjol, högklackade skor, med tillhörande smycken samt smink. Det sker bland annat i *Slottsmysteriet* där karaktärerna är bjudna till Greve Erik von Farsen på en exklusiv chokladprovning. Majoriteten män i boken klär sig i skjorta och byxor, flera av dem med tillhörande kavaj och slips. Lasse bär precis som Maja shorts och en t-shirt. Att dessa två bär liknande kläder kan bero på att de båda är barn, men det kan även ses som att Majas klädval bryter mot den kvinnliga könsnormen, då hon är den enda av bokens kvinnliga karaktärer som bär byxor. De båda kvinnorna i sällskapet har på sig klänning eller kjol. Några andra böcker som också uppvisar exempel där karaktärerna framställs med ett stereotypt utseende är *Tusen tips till en fegis*, där alla manliga karaktärer illustreras iklädda kostym, med tillhörande skjorta eller polotröja samt slips. Bokens kvinnliga karaktärer är även de klädda enligt stereotypen och har klänning eller kjol och klackskor. Detsamma gäller *Mysteriet med den försvunna katten*. I *Mio, min Mio* förekommer det få bilder i jämförelse med de övriga böcker som analyserats. Dock visar bilderna hur flickorna och kvinnorna är iklädda klänningar, och de flesta av pojkarna

och männen har byxor och tröja, med undantag av Mio och Jum-Jum som har på sig något som kan liknas vid en kort klänning. Därmed framställs alla bokens karaktärer med kläder efter könsnormen, med undantag för Mio och Jum-Jum. Jacks moster Betty i *Trolldom i Gamla stan* bär byxor och skinnjacka. Historiskt sett ansågs byxor vara ett typiskt manligt kännetecken (Hirdman, 2003), och Nikolajeva (2017) menar att om en karaktär inte skildras som specifikt feminin anses den följa samhällets normalitet det vill säga det manliga, och uppvisar på så vis en maskulinitet. Det innebär att Betty, genom sin brist på femininitet bryter mot den traditionella kvinnliga könsrollen.

I serien *Handbok för superhjältar* är inte den stereotypa uppdelning män och kvinnor emellan lika påtaglig. Visst är majoriteten kvinnor klädda i kjol eller klänning, och alla av männen i byxor, men till skillnad från övrig litteratur påverkas karaktärerna mer av sin karaktärsroll än av sitt kön. Det gäller både superhjälten Lisa, och hennes vän Max som båda bär superhjelte-dräkter i form av byxor, tröja och mask, tillika de båda skurkarna Wolfgang och Rebecka som båda bär byxor. Rebecka i form av en motorcykeloverall och Wolfgang framstår mer som en mörk skugga, men det framgår tydligt att han är iklädd byxor och tröja. Barnen i boken bär alla skoluniform och där framgår den könsstereotyp som råder. Alla flickor i skolan bär en blå kjol, med tillhörande vit skjorta och röd slips, medan pojkarna i sin tur bär byxor, skjorta och slips. Sålunda visar det att majoriteten av de förekommande karaktärer lever upp till den normalitet som anses korrekt för de olika könen och därför har ett stereotyp utseende.

I boken *Modemysteriet* framkommer det att Lasse är intresserad av mode och att han syr sina egna kläder, men även att Maja har ett bristande intresse för just kläder och mode. Nedan följer en konversation mellan Lasse och Maja när de diskuterar den kommande modetävlingen som arrangeras av modeskaparen Jean-Pierre.

-Jag tror att hela Valleby kommer att vara med i tävlingen.

Maja skakar på huvudet.

-Inte jag svarar hon. Jag är inte speciellt intresserad av kläder och mode.

-Jag ska vara med, säger Lasse. Jag tror att modet nästa år kommer att handla om havet. Randiga tröjor och vida sjömansbyxor. (Widmark, 2016, s. 18)

Både Lasses intresse och Majas bristande intresse för mode och kläder kan anses som normbrytande. Dels då Kåreland (2005) visar med sin forskning att det anses som en feminin syssla att vara mån om utseendet.

Som tidigare nämnts har karaktärernas klädsel visat på stereotypa könsmonster, men även deras övriga utseende så som frisyr och accessoarer har analyserats. Det visade sig att majoriteten av flickorna och kvinnorna har halvlångt till långt hår, en del är sminkade och bär smycken och det är ytterst få av som inte har ett utseende som placerade sig i kategorin könsstereotyp. Dessa utmärker sig genom att bland annat ha kort hår eller klä sig efter den maskulina normen, det vill säga de bär byxor eller shorts. De flesta av männen har kort hår, eller är tunnhåriga, och har en eventuell ansiktsbehåring i form av mustasch och, eller skägg. Nedan följer några exempel på de karaktärer vars utseende är normbrytande. Den första är Wolfgang, som tidigare nämnts ur böckerna *Handbok för superhjältar, del 3* och *del 4*. Han har till skillnad från övriga manliga karaktärer långt uppsatt hår, vilket inte platsar in under den maskulinitet som anses vara norm i samhället. Den andra är modeskaparen Jean-Pierre ur *Modemysteriet*, som bryter mot de stereotypa könsnormerna både vad det gäller kläder och sitt övriga utseende, då han med sitt långa silvergrå hår ses bära både lila/röda glasögon och rosa handväska, som nämnts tidigare är färgen rosa något som Hirdman (2003) menar förknippas med femininitet. I samma bok träffar vi även

Charlotte som är den tredje och sista karaktären var utseende avviker. Hon har rött kort hår, men är precis som flera av de andra kvinnliga karaktärerna sminkad och bär smycken. Därav är hennes utseende en blandning av maskulinitet och femininitet.

Sammantaget visar analysen att det endast i vissa undantagsfall förekommer karaktärer som har ett normbrytande utseende, förutom när det gäller klädseln då det är något vanligare, även om det är marginellt. Dock har övervägande andel karaktärer illustrerats utefter de rådande könsstereotyper som gäller i vårt samhälle, det vill säga majoriteten män har kort eller inget hår, samt är iklädda byxor och tröja eller skjorta. Det gäller även merparten kvinnor som i de flesta fall har halvlångt till långt hår, några med smink och smycken. De kläder som flickorna och kvinnorna bär består även de till största del av stereotypa plagg. De karaktärer som gestaltas med kläder som kan ses vara normbrytande är till exempel Mio, Jum-Jum och Betty.

5.4 Är man sin yrkesroll?

I majoriteten av de analyserade böckerna framgår det tydligt att de olika karaktärerna förknippas med sina yrkesroller. Jag upplever det framför allt i böckerna om *LasseMajas detektivbyrå* där det i början av varje bok visas vilka de omskrivna karaktärerna är, och vilken yrkesroll de har. I vissa fall saknas karaktärens namn och de benämns endast som sin yrkesroll. Det gäller framför allt polismästaren och prästen, men det förekommer även i andra fall, såsom med ballongflickan och godismannen.

Att yrkesrollen ställs i fokus förekommer även i flera av de andra böcker som analyserats. Bland annat är det tydligt i Astrid Lindgrens *Mio, min Mio*, där den sorgsna och ensamma Bo Vilhelm Olsson plötsligt får en ny roll som prins Mio, tillsammans med sin fader konungen. I Stockholm var Bo Vilhelm Olsson en anonym pojke som inte hade så många fler människor som brydde sig om honom än kompiserna Benke, Benkes pappa och tant Lundin som alltid hälsade trevligt på honom. När han kommer till Landet i Fjällan bemöts han av en helt annan värme och omtanke av de människor han träffar. Alla känner till prins Mio, och de vet vilket mod han besitter och vilka underverk han förväntas åstadkomma tillsammans med sin bästa vän Jum-Jum. Det är inte bara huvudkaraktärens roll som skildras genom att presentera en yrkesroll, utan precis som i *LasseMaja* böckerna benämns flera av karaktärerna som dess yrke. Några exempel på det är väverskan, spejarna, svärdsmidaren, riddaren och fåraherdarna.

Även boken *Mysteriet med den försvunna katten* beskriver de olika karaktärernas roller tydligt. Hennys mamma är forskare på universitetet och har för det mesta inte tid med vardagliga sysslor som att gå till affären eller att laga mat. Eller den världskända mästerdetektiven Baltasar Brun som genom sitt arbete fått stora rubriker som till exempel "Norges bästa detektiv" och "Mästerdetektiv Brun löser 20 år gammal försvinningsgåta" (Steinman, 2017, s. 15). Att vissa av bokens karaktärer benämns vis dess yrkesroll, till exempel cirkusdirektören, finner jag ekvivalent med Widmark karaktärsbeskrivningar.

Lisa som är huvudkaraktären i bokserien *Handbok för superhjältar* är en flicka som går i skolan, men förutom det får hon genom att hon hittar en bok på biblioteket chansen att träna upp olika förmågor vilket resulterar i att hon får superkrafter. Dessa superkrafter gör att hon kan hantera olika tuffa situationer och hjälpa människor i nöd. Med andra ord så blir hon superhjälten Röda Masken. Förutom att Lisa benämns som superhjälte framställs även några andra av bokens karaktärer i sin yrkesroll. Dessa är stadens borgmästare Elli Ask, piloten Jan Arthur Scheele och "Chefen" Wolfgang som är skurkarnas ledaren. Däremot upplever jag att dessa personers yrkesroller inte framhävs lika mycket som i ovan nämnda böcker, förutom superhjälten Röda Masken. Skillnaden är att hon som oftast nämns som Röda Masken och inte lika ofta som

superhjälten. Det är egentligen bara i *Trolldom i Gamla stan* vi inte blir informerade om karaktärernas sysselsättning.

5.5 Produktivt- reproduktivt arbete

I de olika böckerna om *LasseMajas detektivbyrå* ter sig könen vara relativt blandade mellan produktiva och reproduktiva arbeten. Både kvinnor och män har yrkesroller som innebär omvårdnad och personlig service. Se bara på de anställda på Café Panini, där arbetar både Dino och Sara med att servera invånarna i Valleby med diverse godsaker. På sjukhuset däremot är rollerna lite mer uppdelade då yrkena läkare och vaktmästare upptas av män, samtidigt som det är en kvinna som är arbetar som sjuksköterska. Dessa tre yrken kan alla ses passa in under kategorin reproduktivt arbete då de arbetar med omvårdnad och service, om det inte skulle vara för att yrket som läkare genererar i en högre lön vilket gör att yrket blir mer produktivt. I *Modemysteriet* är rollerna blandade bland könen. Jean-Pierre arbetar som modeskapare, vilket kan antas vara ett produktivt arbete, som servas av sin personliga assistent Zybastian och av sin modedotter och chaufför Charlotte. Hos stadens tre brandmän är fördelningen två män och en kvinna.

Som tidigare nämnts benämns flera av karaktärerna i *Mio, min Mio* vid sin yrkesroll. Flera av dem är män som genom sitt yrke påvisar en produktivitet i form av att exempelvis smida svärd. I boken omnämns totalt sex kvinnor vars yrkesroller inte får lika stort fokus, men som genom sin generositet och omvårdande egenskaper visar på att de besitter en reproduktiv yrkesroll. Detsamma gäller Lisas släktingar i serien *Handbok för superhjältar*. Lisas mormor och hennes syster förser både Lisa och Max med fika. Lisas mormor är även den person som ser till att diverse superhjältekläder sys, vilket skulle kunna ses både produktivt och reproduktivt. Dels genom att hon producerar något, dock gör hon det av omtanke och hon får ingen ersättning i form av betalning vilket gör att denna sysselsättning antagligen mer lutar åt ett reproduktivt arbete.

I boken *Tusen tips till en fegis* finns en tydlig uppdelning mellan könen och de yrkesroller som förekommer i boken. Majoriteten män har produktiva yrkesroller, och de är bland annat butiksägare eller så arbetar de på kontor. Däremot är läraren av manligt kön, vilket kan ses som ett kvinnodominerande yrke. Läraren, eller magistern som han kallas i boken är hård och uppvisar tydliga manliga egenskaper. I Sverige är läraryrket ett kvinnodominerat yrke⁴, men då boken utspelar sig i Paris, och jag inte har tillräckligt med kunskap om Frankrikes skolsituation är det svårt att avgöra huruvida läraryrket i Frankrike anses produktivt eller reproduktivt. I boken skildras fem kvinnliga karaktärer, men till skillnad till männen, beskrivs sällan kvinnornas yrkesroller. Det framkommer dock att Madame Marie har rollen som familjens hushållerska, och boken antyder att Rolfs mamma är hemmafru. Båda dessa roller tillhör kategorin reproduktivt arbete. I *Mysteriet med den försvunna katten* förekommer en blandning mellan män och kvinnor i yrkesrollerna, och det finns inget mönster i hur könsfördelningen ser ut gällande reproduktiva och produktiva yrkesroller.

Avslutningsvis framställs de flesta karaktärer med en yrkesroll som överensstämmer med könsrollen. Precis som Hirdman (2003) belyser är majoriteten kvinnor så kallade hemmafruar eller har yrkesroller där det bedrivs någon form av omvårdnad eller omsorg, medan det framgår tydligt att männen besitter yrkesroller som kan anses mer produktiva, såsom svärdsmidare och polismästare. Dock bryter böckerna om *LasseMajas detektivbyrå* mot dessa könsnormer vid några tillfällen.

⁴ Statistik enligt Skolverket (2019).

5.6 Hur speglas personligheter?

I min undersökning har jag som tidigare nämnt analyserat vilka personlighetsdrag de olika karaktärerna besitter, och jag har använt mig av Nikolajevas motsatsschema, där manliga och kvinnliga egenskaper finns uppdelade i två spalter för att få syn på typiska kvinnliga och manliga personlighetsdrag. I bokserien *Handbok för superhjältar* kan vi följa Lisa som är en sårbar, emotionell och omtänksam gestalt. Alla dessa är enligt könsnormen kvinnliga egenskaper. Men under förvandlingen till superhjälten Röda Masken får hon helt andra egenskaper. Hon agerar självständigt, och skyddar de svaga genom att uppvisa en aggressivitet som inte åskådliggjorts tidigare. Alla dessa nya egenskaper är enligt Nikolajevas motsatsschema manliga egenskaper, och kan anses normbrytande för en flicka. Den är inte bara Lisa som förändras i de fyra böckerna i serien, utan de tre pojkarna Nick, Robert och Max går från att vara aggressiva, starka och våldsamma till att visa prov på omtänksamhet och sårbarhet. Deras utveckling är inte lika utmärkande som Lisas, då den visar på en blandning mellan maskulinitet och femininitet, men för historien och för Lisa är den av betydande roll.

När analysen av böckerna om Lasse och Maja gjordes visade det sig att samma karaktär kunde ha olika personlighetsdrag i de olika böckerna, vilket låter troligt då människan kan agera olika beroende på situation. Om vi börjar med Lasse, så har han i böckerna *Biografmysteriet*, *Brandkårs mysteriet*, *Cirkusmysteriet*, *Cykelmysteriet*, *Slottsmysteriet* och *sjukhusmysteriet* uppvisat vissa manliga egenskaper i form av att han är analyserande och aktiv, men han besitter även kvinnliga sidor så som kvalitativt tänkande och omtänksamhet. I böckerna *Modemysteriet* och *Fängelsemysteriet* visa han sig sårbar men även tävlande. En blandning av kvinnliga och manliga egenskaper är vanligt förekommande även hos flera andra karaktärer i dessa böcker. Även Maja ger sken av ha en blandning av dessa manliga och kvinnliga egenskaper. Polismästaren är en skyddande stark man som i flera fall gett sken av sina mer kvinnliga egenskaper genom att vara omtänksam och emotionell. Ett exempel är när de precis tagit fast skurkarna från fängelsemysteriet.

Lasse och Maja tittar på polismästaren. Antagligen är det röken som har irriterat hans ögon, för det rinner ett par tårar nerför Randolph Larssons kind.

-Som sagt, jag är ledsen, snörvlar han och för bort rymlingarna. (Widmark, 2015, s. 103)

Förutom dessa olikheter framställs flera av böckernas karaktärer med liknande egenskaper i alla de böcker som de florerar i. Några av dem framställs som känslokalla, aggressiva och tävlande. Dessa är bland annat Barbro Palm från böckerna *Slottsmysteriet*, *Brandkårs mysteriet* och *Modemysteriet*, men även Ture Modig från *Biografmysteriet*, *Slottsmysteriet* och *Modemysteriet*. Flera av dessa böckers karaktärer har både manliga och kvinnliga egenskaper, och det är endast ett fåtal av dem som utmärker sig från könsrollen. Två av dem som gör det är Cirkusdirektören och hans fru. Cirkusdirektören som är aggressionshämmad till skillnad från hans fru som är en självständig, intuitiv och aggressiv kvinna. När Lasse och Maja kommer till cirkusområdet råkar de höra något, som de tror är ett äktenskapsgräl mellan cirkusdirektören och hans fru.

-Så, min lilla duva, hör de en försiktig mansröst säga.

Antagligen cirkusdirektörens, tänker Lasse och Maja.

-Snart blir det bättre, fortsätter rösten. När publiken förstår vilka världsartister jag har, då kommer pengarna att börja rulla in.

-Världsartister! Vrålar kvinnan, som måste vara cirkusdirektörens fru. (Widmark, 2013, s. 24)

Efter en stunds bråk mellan cirkusdirektören och hans fru hör de hur porslin krossas inne i cirkusvagnen. Därefter går Lasse och Maja därifrån.

I vissa fall var det en utmaning att analysera karaktärernas personlighet utifrån deras tillhörande kön. Det gäller framför allt karaktären som präst i de böckerna om *LasseMajas detektivbyrå*, på grund av att jag hade svårigheter med att avgöra vilket kön hen tillhör. Prästen framstår som prillig genom sitt verbala uttryck, och i sin kärlek till Gud och Jesus. Rent utseendemässigt skulle jag ha gissat på att hen är en man, men då denna analys inte går ut på att gissa så var jag ovetandes fram tills att *Modemysteriet analyserades*. I boken står prästen utanför kyrkan iförd en lång, vit tunika, lång guldkedja med ett stort guldkors samt.

Han får syn på Maja och drar i ett snöre på magen och vinkar med vingarna till Maja.

-Jag ser ut som Jesus, ropar han och drar upp tunikan ett stycke.

Maja ser att prästen har sandaler på fötterna. (Widmark, 2016, s. 34)

I detta fall var det endast genom ordet *han* som jag kunde säkerställa karaktärens kön. Dels på grund av de feminina karaktärsdrag prästen uppvisat i de övriga böckerna, där han ofta framställs som emotionell, mjuk, omtänksam och omsorgsfull. Ytterligare några av seriens karaktärer som kan uppfattas som emotionella, omvårdande och sårbara är cirkusdirektören ur *Cirkusmysteriet*, Sara Bernard och Dino Panini ur *Sjukhusmysteriet*, samt Ivy Roos som förekommer i flera av böckerna.

I flera av de övriga böckerna som analyserats förkommer det också karaktärer med liknande egenskaper. Om vi tittar på personligheterna i *Mysteriet med den försvunna katten* så finner vi tre olika karaktärer som genom att vara omtänksamma, sårbara och emotionella kategoriseras in under de kvinnliga egenskaperna. Dessa är Hennys mamma Ellinor, sekreteraren fru Hortensia samt Finken som arbetar som florist. I boken *Trolldom i Gamla stan* är det framför allt huvudkaraktären Jack som har dessa egenskaper, men i tillägg till dessa är han även analyserande och aktiv och har på så vis en blandning av manliga och kvinnliga egenskaper. Även i boken *Tusen tips till en fegis* passar dessa personlighetsdrag in på bokens huvudkaraktär Rolf, tillsammans med familjens hushållerska Madame Marie, men även Rolfs mamma visar på en viss form av omhändertagande då hon bäddar om Rolf på kvällen och säger god natt.

I Astrid Lindgrens *Mio, min Mio* är flera av karaktärerna omtänksamma, men även sårbara. Denna berättelse handlar om vänskap, kärlek, ondska och mod med andra ord en kamp mellan gott och ont där de goda karaktärernas ofta har egenskaper dessa. Däremot besitter de även en styrka, samt en förmåga att aktivt vilja skydda varandra från de onda. Dessa karaktärer är bland annat Mio, hans fader konungen, Jum-Jum, tant Lundin och Eno. I motsats de dessa är karaktärerna riddar Kato och hans spejare våldsamma, aggressiva och känslökalla.

Sammanfattningsvis beskrivs flera av karaktärerna av de analyserade böckerna med en blandning av kvinnliga och manliga egenskaper, med vissa undantag som i exempelvis *Mio, min Mio*, där flera av karaktärerna framställs som normativa. Det har visat sig att både kvinnor och män uppvisar egenskaper som enligt Nikolajevas schema och som Hirdman (2003) menar tillhör det motsatta könet, men samtidigt visar det sig att majoriteten kvinnor uppvisar könsstereotypa personlighetsdrag. Även de flesta av männen framställs med könsstereotypa egenskaper, och på så vis lever majoriteten av karaktärerna upp till de könsroller som finns. Trots att flera av böckernas karaktärer frångår från de könsstereotyper som finns, är fortfarande majoriteten av karaktärerna illustrerade och beskrivna från dessa typiska könsnormer som finns i samhället.

5.7 Sammanställning över personliga egenskaper

För att få en överblick i huruvida karaktärernas personligheter lever upp till deras manliga, respektive kvinnliga könsroller eller inte har jag sammanställt en lista (bilaga 5) över böckerna och deras karaktärer där jag delat in dem efter kön, för att sedan anteckna hur många män och kvinnor vars personliga egenskaper är normbrytande, normativa eller om de blandas. Det visade sig att böckerna om *LasseMajas detektivbyrå* hade 15 kvinnor och 10 män vars personligheter kan ses vara normbrytande, 8 kvinnor och 15 män som har normativa egenskaper, samt 6 kvinnor och 11 män med blandade egenskaper. Dessa böcker uppvisar att flera av karaktärerna bryter mot normen även om det rent procentuellt är fler kvinnor som gör det i förhållande till männen. Däremot är det fler män än kvinnor som har en personlighet där manliga och kvinnliga egenskaper blandas.

När det gäller statistiken för bokserien *Handbok för superhjältar* visade det sig att det endast är kvinnliga karaktärer som agerar normbrytande, samtidigt finns det ungefär lika många manliga som kvinnliga karaktärer med blandade egenskaper. Gällande de normativa egenskaperna är det majoriteten män som kvarhåller dessa. När jag läste böckerna om Lisa och Röda Masken upplevde jag att de var normbrytande med en kvinnlig superhjärte, något som kom att förändras efter att ha sammanställt listan över personliga egenskaper. Det visade sig att flera av de kvinnliga karaktärerna och majoriteten av männen bibehåller sina könsroller, och det är endast ett fåtal, i genomsnitt en manlig och kvinnlig karaktär per bok som innehar egenskaper av både manligt och kvinnligt slag. Därför upplever jag att dessa böcker inte är lika normbrytande som man kan tro vid en första anblick.

De övriga böckernas statistik skiljer sig åt beroende på vilken bok som analyserats, och om vi börjar med *Mio, min Mio* så visar det sig att antalet normbrytande karaktärer domineras av männen, som till skillnad från kvinnorna är fyra gånger fler till antalet. Även antalet karaktärer med blandade egenskaper är fyra, och i detta fall är det ingen av kvinnorna som uppvisar egenskaper av blandad form. *Mio, min Mio* utmärker sig som den enda av de analyserade böckerna vars kvinnliga karaktärer som står fast vid könsnormerna är fler än de manliga i samma kategori, och det tror jag beror på att alla utom Tant Edla visar sig omtänksamma och emotionella. Männen däremot är både modiga, sårbara och omtänksamma. Likt *Handbok för superhjältar* framstår karaktärerna i böckerna *Mysteriet med den förvunna katten* och *Trolldom i Gamla stan* på ett liknande sätt. Av de karaktärer med blandade egenskaper är majoriteten män, och kvinnorna är de enda som är normbrytande. I Den sist nämnda boken är antalet normativa män och kvinnor detsamma, medan det i *Mysteriet med den förvunna katten* finns dubbelt så många män som kvinnor som lever upp till sina könsrollers förväntade egenskaper.

Sammantaget visar sammanställningen att det i tio av de analyserade böckerna förekommer fler män än kvinnor med normativa egenskaper och att majoriteten av böckernas normbrytande karaktärer är kvinnor, men det är även flest män som uppvisar blandade egenskaper. Detta överensstämmer med Diekman och Murnen (2004) vars studie också resulterade i att det förekommer fler kvinnor än män som bryter mot könsnormen. Det resulterar i att det är omkring femtio procent av männen som frångår könsrollen genom att uppvisa andra sidor av sin personlighet, men det visar även att det näst intill är lika många av de kvinnliga karaktärerna som bryter mot dessa stereotypa könsroller och agerar normbrytande, som det är kvinnliga karaktärer som fasthåller vid den stereotypa könsrollen.

När denna sammanställning jämfördes med författarens kön, visade det sig att de manliga författarna är de som allt som oftast framställer de kvinnliga karaktärerna som normbrytande. Däremot är det endast Widmark bland de manliga författarna som även framställer manliga

karaktärer som normbrytande. Bland de kvinnliga författarna visar Susso på jämställdhet och har med lika många manliga som kvinnliga normbrytande karaktärer. De andra två kvinnliga författarna har en ojämn fördelning mellan könen på de normbrytande karaktärerna. Steinman har en kvinnlig karaktär som är normbrytande, men saknar dessa inslag hos de manliga karaktärerna. Lindgren däremot är den författare som avviker från de övriga författarna med sina fyra manliga och en kvinnlig normbrytande karaktärer.

5.8 Sagolika hjältar och hjältinnor

Efter att ha analyserat de sexton kapitelböcker som toppade utlåningslistorna på Göteborgs folkbibliotek under 2018, visade det sig att alla böckerna innehöll en eller flera hjältar, och i samtliga böcker var merparten av dessa hjältar och hjältinnor barn, med undantag för en och annan vuxen som tillsammans med barnet/barnen agerar hjälte och hjältinna. I bokserien *Handbok för superhjältar* är det huvudkaraktären Lisa som genom sitt mod och sina hjältedåd är bokens hjältinna, men som även får hjälp i de två senare böckerna av Max. De båda uppvisar till en början en känslighet och osäkerhet, som allt efter att deras superhjeltegenskaper förbättras blir både starkare och säkrare. Med utgångspunkt ur Nikolajevas utgångsschema visar Lisa och Max hur de går från att besitta så kallade kvinnliga egenskaper till att uppvisa manliga egenskaper. Vilket motsäger Nikolajeva (2017) när hon beskriver att kvinnor krymper och män växer. Det visar sig dock att Lisa och Max fortfarande har kvar några få kvinnliga egenskaper trots att dessa är underrepresenterade i jämförelse med de manliga.

I böckerna om *LasseMajas detektivbyrå* är det återkommande de två detektiverna Lasse och Maja som karaktäriseras som hjälte och hjältinna. De är båda aktiva, skyddande, rationella och tänker kvalitativt i deras jakt på skurken eller i detta fall skurkarna, vilket visar sig bland annat i konversationen dem emellan. Nedan följer ett citat ur *Biografmysteriet* där Maja pratar med Lasse och funderar på vem av de anställda på biografen som skulle kunna haft möjlighet att kidnappa en hund mitt under föreställningen.

- Men ingen av de anställda lämnar Bio-Rio under föreställningarna då hundarna har stulits! Hur går det ihop?
- Vad jag förstår, finns det bara ett sätt att få reda på sanningen, säger Lasse bister.
- Hur då? Frågar Maja.
- Spaning, svarar Lasse. Widmark (2014, s. 78)

I de tre böckerna *Cirkusmysteriet*, *Fängelsemysteriet* och *Sjukhusmysteriet* är även Polismästaren en viktig pusselbit vad det gäller att lösa mysteriet och kan därför också anses vara hjälte i dessa böcker. Dessa tre karaktärer besitter som tidigare nämnt en blandning av manliga och kvinnliga egenskaper utifrån Nikolajevas motsatsschema, även om Lasse och polismästaren uppvisar fler av de kvinnliga egenskaper i jämförelse med Maja.

De övriga böckerna skiljer sig åt här, precis som i många andra avseenden. Om vi börjar med Astrid Lindgrens *Mio, min Mio* där Mio där huvudkaraktären Bo Vilhelm Olsson utvecklas genom sitt rollbyte till Mio och blir bokens hjälte. Det visar sig att han, precis som i *Handbok för superhjältar* utvecklas från att vara sårbar och emotionell till att förete sig skyddande och stark. Även här sker en utveckling från de kvinnliga egenskaper till de manliga, och precis som Lisa behåller han några av de kvinnliga egenskaperna även om de manliga är överrepresenterade. Detsamma gäller för Jack som i boken *Trolldom i Gamla stan* är en sårbar och emotionell karaktär, men som i takt med att han utvecklar vissa förmågor inom trollkonst även utvecklas till en mer självständig och skyddande karaktär. I boken är även Jacks moster Betty en hjältinna som med en blandning av manliga och kvinnliga egenskaper samarbetar med Jack för att

försöka ta reda på vad som har hänt med Jacks föräldrar och hur de helt mystiskt kunde förvinna. I motsats till Jack är Bettys egenskaper desamma i hela boken.

Likt böckerna om Lasse och Maja har också *Mysteriet med den försvunna katten* en flicka och en pojke som agerar hjälte och hjältinna för att försöka lösa de brott som sker i deras stad. Dessa barn är Henny och Otto, och den först nämnda är en flicka som till största del agerar utefter de manliga egenskaper som hon visar prov på, samtidigt som pojken Otto har en större blandning av de egenskaper som återfinns i Nikolajevas motsatsschema. Den bok vars hjälte skiljer sig mest i jämförelse med de övriga är Rolf som innehar huvudkaraktären i boken *Tusen tips till en fegis*. Precis som titeln anspelar är Rolf en enligt könsrollen avvikande person som genom sin förmåga att bry sig om andra, och uppvisande av sårbarhet bryter från den manliga stereotypen. Istället är han en dagdrömmare som strävar mot att uppnå en personlighet som uppfyller kriteriet för normalitet, och hans högsta önskan är att få utföra något sorts hjältedåd. Det är precis vad som kommer att ske, och även Rolf börjar att få några få manliga egenskaper även om hans personlighet fortfarande består av övervägande del kvinnliga egenskaper.

Kort sagt är huvudparten av de hjältar och hjältinnor som finns i böckerna av manlig karaktär med sina sexton till antalet jämfört med kvinnornas fjorton, dock är skillnaden liten. I elva av de analyserade böckerna finns det hjältar och hjältinnor tillhörandes både det kvinnliga och manliga könet och i tre av böckerna är det en kvinnlig hjältinna, samt i två av böckerna är dessa karaktärer män. Det visade sig även att det är vanligare att karaktärens personlighet uppvisar kvinnliga egenskaper i början av böckerna, för att sedan utveckla fler manliga egenskaper i slutet. Detta motsäger Nikolajeva (2017) när hon påpekar att flickor krymper och pojkar växer.

5.9 En riktigt elak skurk

I likhet med tidigare nämnda hjälte- hjältinneroller, förekommer det även så kallade skurkar⁵ i samtliga av de analyserade böckerna. I böckerna *Handbok för superhjältar* kan de tre mobbarna Robert, Nick och Max anses agera skurkar då de systematiskt mobbar och kränker Lisa, men även andra människor i deras närhet. Det förekommer även andra skurkar, som utför diverse kriminella handlingar, bland annat stöld och kidnappning. Av dessa senare nämnda skurkar förekommer en kvinnlig skurk, Rebecka. I övrigt är samtliga män, som alla är starka, våldsamma och aggressiva och platsar därmed in under kategorin manliga egenskaper på Nikolajevas motsatsschema. Även Rebecka visar prov på maskulinitet genom att även hon agera aggressivt och våldsamt.

I de åtta böckerna om Lasse och Maja förekommer det elva manliga och fem kvinnliga skurkar, vilket genererar i att de manliga skurkarna är mer än dubbelt så många. Det många av skurkarna har gemensamt är deras framträdande maskulinitet. De flesta är aggressiva, aktiva och intuitiva, med undantag för Ivy Roos som i boken *Modemysteriet* ”råkar” stjäla en katt. Hon skildras precis som i övriga böcker där hennes karaktär påträffas, som en sårbar och emotionell karaktär och är en av de skurkar som utmärker sig ifrån de övriga skurkarna i serien. Även fångarna Alf Moberg, Lollo Smith och Rektor Ahlberg har egenskaper som står ut, då de skildras ur ett mer normbrytande perspektiv genom att uppvisa egenskaper som anses strida mot den manliga könsrollen. I boken *Fängelsemysteriet* har de tre fångarna lyckats rymma från fängelset, men istället för att fortskrida sin plan, beslutar de sig från att rädda djuren inne på stadens zoo från att brinna inne.

⁵ Jag använder mig av ordet skurkar som ett samlingsnamn för de karaktärer, som med uppsåt genomför elaka handlingar på någon annans bekostnad.

Nedan följer en dialog mellan de tre skurkarna och polismästaren strax efter att de blivit upptäckta.

-Det var en perfekt plan. I flera år har vi förberett vår flykt. Och där borta står min sportbil. Men när blixten slog ner i zooaffären och vi hörde hur djuren skrek därinne kunde vi inte bara springa förbi.

Genom sitt agerande visar de tre skurkarna att de är omtänksamma och emotionella, vilket visar på femininitet enligt Nikolajevas motsatsschema.

Beroende på vilken karaktär som innehar rollen som skurk visar det sig att deras straff är av olika grad. Flertalet skurkar hamnar i fängelse, men i vissa fall sker en särbehandling från polismästaren. Det gäller framför allt i *Cirkusmysteriet* där Ballongflickan och hennes apa Sylvester systematiskt stjälar från cirkusens besökare. När de sedan blir upptäckta av polismästaren är hans agerande mot de nyss gripna skurkarna vänligt och mjukt.

-Ni är välkomna att stanna här i Valleby, säger polismästaren. Jag vet att skolan söker en ny vaktmästare. Det kanske skulle passa er, fortsätter han och ler mot cirkusdirektören. Och ballongflickan, du har väl en del att hämta igen i skolan, läxor och prov, matte och svenska. Kan det vara något? (Widmark, 2013, s. 74)

Det är fullt troligt att polismästarens agerande har att göra med skurkens ålder, då denna är ett barn, men denna form av särbehandling går att urskilja även i *Modemysteriet*. Där Ivy Roos snabbt blir förlåten för sin gärning till skillnad mot bokens andra skurk Zybastian som straffades med fängelse.

I *Tusen tips till en fegis* framgår det tydligt att skurkar tillhör det manliga könet, och när Rolf står och tittar efter Ofelia och hennes pappa ser han en skummis som han beskriver som maskulin trots att han inte kan urskilja personens ansikte. I *Mio, min Mio* finns det två olika typer av skurkar. Den ena är de elaka fosterföräldrarna tant Edla och farbror Sixten som på ett raffinerat sätt är känslökalla och rent av elaka mot deras fosterson Bo Vilhelm Olsson. Den andra sorten är riddar Kato och hans spejare som genom sitt hat sprider skräck hos invånarna i Landet i Fjärran. Båda sortens skurkar kategoriseras in under Nikolajevas manliga egenskaper då samtliga visar prov på maskulinitet genom sitt maktutövande gentemot karaktärer vars personligheter kan ses passa in under de kvinnliga kategorin genom sin femininitet. I *Mysteriet med den försvunna katten* finns det fyra skurkar, en av dessa är kvinna och resterande tre män. Samtliga besitter egenskaper av maskulin karaktär. *Trolldom i Gamla stan* är den bok som står ut från de övriga med sitt sätt att gestalta bokens skurkar. Till skillnad från tidigare analyserade böcker är dessa skurkar inte av mänsklig karaktär, utan de passar in under kategorin sagoväsen. I boken florerar både varulvar, svartalver och vittror, men även bergtroll. Dessa framställs som könsneutrala då de inte beskrivs tillhöra något specifikt kön, däremot besitter de alla egenskaper som visar tecken på maskulinitet. Dessa egenskaper är bland annat styrka, aktivitet, våldsamt och aggressivitet.

Sammanfattningsvis är de flertalet av de skurkar som framställs i böckerna av manlig karaktär, både vad gäller kön, men även egenskaper av personligt slag. Av böckernas alla skurkar är det endast fyra som har ett avvikande beteende och som visar prov på en femininitet då de visar på sårbarhet eller omtanke för andra. De övriga platsar alla in i den manliga kategorin inom Nikolajevas motsatsschema då deras egenskaper visar på maskulinitet, oavsett om de är kvinnor, män eller framställs som könsneutrala.

5.10 Att vara ett offer

Analysen visade att näst intill alla böcker har karaktärer som beskrivs som offer. De flesta har råkat ut för brott, men de kan även vara utsatta för förtryck eller orättvisa. I serien om *Lasse-Majas detektivbyrå* skiljer det sig åt i de åtta böckerna. I *Biografmysteriet* och *Sjukhusmysteriet* är samtliga offer kvinnor som alla visar tecken på sårbarhet, mjukhet och passivitet, vilka är stereotypa egenskaper för kvinnor. I *Modemysteriet* är offret Jean-Pierre som gestaltas med en blandning av feminina och maskulina egenskaper, och precis som de tidigare två offren har han blivit bestulen. Det gäller för övrigt samtliga offer med undantag för karaktärerna polismästaren, Barbro, Rune, Muhammed, Ture och Franco som i *Slottsmysteriet* istället utsätts för bedrägeriförsök. Dessa sex karaktärer kan delas upp i två kategorier där Barbro, Franco och Rune endast visar prov på maskulinitet i motsats till de tre övriga, som framställs med feminina egenskaper. I *Brandkårs mysteriet* är det åter igen Barbro och Muhammed som utsätts för brott och precis som i *Slottsmysteriet* uppvisar Barbro en maskulinitet i jämförelse till Muhammeds femininitet. Utöver dessa två, har även prästen blivit utsatt för brott, och likt Muhammed strider hans personlighet mot könsstereotypen. I *Cirkusmysteriet* finns det tre offer som blivit bestulna. Dessa är Siv Leander, Roland Svensson och en icke namngiven stor man. Någon ytterligare beskrivning av dessa offer ges inte.

I *Mio, min Mio* framstår Bo Vilhelm Olsson som offer, och skildras som sårbar och emotionell. Där tillkommer även de oskyldiga barn som riddar Kato förvandlat till fåglar eller spejare, men även de drabbande barnens familjer. Det samtliga offer har gemensamt i boken är deras omtänksamhet och sårbarhet, vilket leder till att var och en skildras med feminina egenskaper. Några fler offer som gestaltas med femininitet är Herr Finken ur *Mysteriet med den försvunna katten*, som likt offren i föregående bok är emotionell och sårbar. I de två kvarvarande böckerna *Trolldom i Gamla stan* och *Tusen tips till en fegis* ges offren inte någon tydlig beskrivning av vilka egenskaper de besitter mer än att Jacks mamma och pappa i boken *Trolldom i Gamla stan* ansågs vara aktiva, och den sist nämnda även omtänksam. Det samma gäller Ahmed som fallit offer för en tjuv i boken *Tusen tips till en fegis*. Det resulterar i att både Jacks pappa och Ahmed har maskulina och feminina egenskaper, medan Jacks mamma uppvisar maskulinitet.

I serien *Handbok för superhjältar* är huvudkaraktären Lisa, i tillägg till sin hjältinneroll även ett offer i seriens tre första böcker, där hon mobbas av Max, Robert och Nick. I de scener där hon framstår som offer är hon sårbar och emotionell. Dessa egenskaper återkommer bland de flera andra offer som förekommer i dessa böcker. Bland annat Lars som också mobbas, men även Paul Ponsonby-Jones som fallit offer för tjuvar i seriens första bok, samt stadens borgmästare Elli Ask som blir kidnappad. Dock uppvisar inte alla offer prov på femininitet, utan piloten Jan Arthur Scheele gestaltas med en blandning av manliga och kvinnliga egenskaper. Förutom tidigare nämnda offer blir även mobbarna Max, Robert och Nick utsatta för hot när de i sin tur försöker göra illa en kanin. När det sker visar de sig sårbara och emotionella, vilket i sin tur ger sken av femininitet. Kort sagt är sju av seriens offer män i jämförelse mot de kvinnliga som är sex till antalet. Av dessa framställs majoriteten offer med kvinnliga egenskaper, med vissa undantag där det istället förekommer en blandning av maskulinitet och femininitet.

Slutligen framställs majoriteten av de analyserade böckernas offer som män, då de är 30 procent fler än de kvinnliga offren. Däremot framställs merparten med kvinnliga egenskaper och visar på en hög grad av femininitet, med undantag av fyra karaktärer ur serien om *LasseMajas detektivbyrå* som är de enda som framställs ur ett maskulint perspektiv, samt två karaktärer, som beskrivs med en blandning av manliga och kvinnliga egenskaper.

6. Slutdiskussion

I vårt samhälle ses mannen som norm, och till skillnad mot kvinnan besitter han egenskaper som till exempel styrka, aggressivitet, och rationalitet, vilket försätter mannen i en maktposition som gör honom överordnad kvinnan. Denna samhällsnorm kan även ses återspeglas i litteraturen, och i detta fall barnlitteratur. Böckerna förmedlar vilka förväntningar som finns på män respektive kvinnor och belyser vad som anses vara normalitet genom en så kallad genusordning.

Under hela forskningsprocessen har jag gång på gång blivit förvånad över vad textanalysen resulterat i, och mina förutfattade meningar angående de olika böckerna har raserats till följd av en bättre insyn på hur dessa skildras ur ett genusperspektiv. Innan jag påbörjade textanalysen hade jag en hypotes om att böckerna om *LasseMajas detektivbyrå* var ett typiskt exempel på jämställdhet mellan karaktärerna, och vid en första anblick trodde jag att dessa böcker var normbrytande på grund av deras huvudkaraktärer. Min hypotes visade sig vara felaktiga och istället synliggjordes det att majoriteten av männen och kvinnorna i dessa böcker lever upp till de förväntade könsstereotyper genom sitt utseende, sina kläder och sin personlighet. Det gäller i största helhet även de övriga åtta böcker som analyserats. Majoriteten av de gestaltade karaktärerna framställs för att passa in i de respektive könsstereotyperna, med undantag i ett par enstaka fall där karaktärernas utseende och personlighet framställs som normbrytande eller könsneutrala. Några av de karaktärer som avviker från könsstereotyperna är Maja, Jean-Pierre och Charlotte, som genom sitt utseende och val av kläder avviker från dessa könsstereotyper. Det finns även karaktärer vars personliga egenskaper frångår de klassiska könsrollerna. Bland annat Barbro Palm och cirkusdirektörens fru som med sina maskulina egenskaper strider mot Nikolajevas motsatsschema om vilka egenskaper män och kvinnor besitter. Även några av männen i böckerna anses agera normbrytande genom att uppvisa femininitet. Dessa är bland annat prästen, cirkusdirektören och Rolf.

Skolans uppdrag är att se till att eleverna fostras som demokratiska medborgare, genom att bland annat lyfta frågor om jämställdhet. Hur ska dagens barn och ungdomar känna att de duger precis som de är när de känner av kraven från samhället över hur de förväntas vara och se ut? Det finns flertalet unga människor som känner att de inte passar in och som på grund av det lider av psykisk ohälsa⁶. Olikheter som exempelvis människor som klär sig normbrytande, till exempel män och pojkar som vill klä sig i klänning och som då anses onormala på grund av att dessa plagg ses som ”kvinnokläder” enligt könsstereotypen. I skolans värdegrund finns uppdraget att hjälpa till att utveckla eleverna till att bli demokratiska medborgare, och att skolan ska arbeta för ett jämställt och demokratiskt samhälle. Därför skulle skolans uppdrag kunna vara att visa eleverna att dessa olikheter är okej, och att oavsett hur en person ser ut och klär sig så är den lika mycket värd som alla andra. Det gäller såklart inte bara skolan, utan samhället i övrigt, men om vi som lärare lyfter frågan med våra elever så tror jag att det finns en möjlighet för förändring. Precis som Hirdman (2003) påpekar i sin genusteori, går utvecklingen väldigt långsamt, men hon menar även att man måste börja någonstans, så varför inte med barnen?

Det gäller inte bara människors utseende, utan även vilka egenskaper som anses normalt för de olika könen. Edlund et al. (2007) nämner att de förväntningar samhället har på pojkar och flickor skiljer sig åt, och att det är mer okej om en pojke är stökig än om en flicka är det. Det syns tydligt i den analyserade litteraturen, där majoriteten av karaktärerna uppvisar egenskaper som lyder enligt stereotypen. Kvinnor och flickor är omvårdande, och sårbara, samt de visar känslor på ett sätt som männen och pojkarna inte gör. Istället är dessa skyddande, starka och aggressiva.

⁶ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015).

Rent statistiskt⁷ begås flest brott av män, vilket även speglas i dessa sexton böcker. Av textanalysen att tyda är män överrepresenterade som skurkar, både gällande tillhörande av kön, men även sett utifrån karaktärernas egenskaper. Genom att dessa skurkar ofta är män och visar på stereotypa manliga egenskaper stärks normen för vem och hur en kriminell person förväntas vara. I tidigare forskning förklaras hur Kåreland (2015) belyser att barn och ungdomar gärna jämför sig med karaktärerna i böcker. Om den litteratur de läser istället skulle gestalta karaktärer som utgår från denna manliga norm för att sedan utvecklas till att inte begå brott, skulle kanske även barn och ungdomar känna att det är möjligt att bryta sig loss från samhällets förväntningar och fördomar och på så vis ändra karaktär.

Enligt denna textstudie visar det sig som tidigare nämnts att majoriteten skurkar är män, men hur var det nu med hjältar, hjältinnor och offer? I likhet med skurkarna så är männen överrepresenterade som offer. Det som skiljer dessa kategorier åt är deras beteende, då offren oftast framställs med kvinnliga egenskaper. Vilket kan bero på att skurkarna är överordnade dess offer precis som männens maktposition över kvinnorna. Enligt samhällsnormen är kvinnor sårbara, vilket också ett offer kan anses vara då det blivit utsatt för ett brott. Det finns totalt 16 manliga och 14 kvinnliga hjältekaraktärer i böckerna, och resultatet visar att flera av dessa har en blandning av manliga och kvinnliga egenskaper. I vissa fall utvecklas dessa hjältar från att uppvisa kvinnliga egenskaper till att istället utveckla en maskulinitet, vilket motsäger Nikolajevas teori om att *"kvinnor krymper och män växer"*. Oavsett så visar resultatet att mäns och kvinnors kön till stor del har betydelse för huruvida de framställs som skurk, offer eller hjälte/hjältinna, men att det framför allt är rollen som skurk, offer eller hjälte/hjältinna som avgör hur karaktären framställs, och vilka egenskaper den tilldelas.

Precis som Hirdman (2003) beskriver hur kvinnor i större utsträckning arbetar med städning, omvårdnad och tar hand om familjen genom att vara så kallade hemmafruar, visar textanalysens på ett liknande resultat. De böcker som tillhör de mest normbrytande i samlingen är böckerna om *Lasse Majas detektivbyrå*. Här framställs både kvinnor och män med reproduktiva och produktiva yrkesroller, och även om männen fortfarande är flest till antalet när det gäller produktivitet så förmedlar författaren en genusmedvetenhet i hur karaktärerna framställs. Övriga böcker representerar en könsstereotyp där männen står för inkomsten och kvinnorna för omvårdnaden, med vissa undantag dock, såsom Elli Ask och Lisa som båda innehar produktiva yrkesroller.

Sammanfattningsvis visar studien att flera av karaktärerna framställs med egenskaper, kläder, utseende och en yrkesroll som stämmer överens med de stereotypa förväntningar som finns på män och kvinnor i samhället. Dock förekommer vissa undantag, till exempel Rolf, prästen och Barbro Palm som motsäger sig dessa könsstereotyper. Detta visar på att de mest utlånade kapitelböckerna för åldrarna 6-9 år, delvis arbetar för jämställdhet mellan manliga och kvinnliga karaktärer, men att det är en bit kvar innan denna barnlitteratur är helt jämställd.

6.1 Metoddiskussion

Att använda sig av en textanalys för insamlandet av data anser jag vara framgångsrikt för studien. Dels då kombinationen av kvalitativ och kvantitativ metod visade sig komplettera varandra för ett tydligt resultat. Det gäller bland annat delen om hur karaktärernas egenskaper är fördelade mellan män och kvinnor. Användandet av kodningsschema gjorde att det blev övergripligt, och utan det skulle det ha varit svårare att få en bild av den data som samlats in. Även kodningsmanualen fyllde sitt syfte, och den användes flitigt under hela avkodningen. På

⁷ Brottsförebyggande rådet (2018).

så vis var det lätt att se vad som skulle kodas, och de olika karaktärerna kodades på ett likvärdigt sätt.

Att använda både kvalitativ och kvantitativ metod gav ett omfattande resultat, vilket kan bero på antalet böcker som data hämtats från. En av fördelarna med metoden är att det ges en övergripande syn på hur karaktärerna framställs ur ett genusperspektiv i de mest utlånade kapitelböckerna för åldern 6-9 år i Göteborgs folkbibliotek under 2018.

Metoderna som använts gör att syftet med studien fylls, och att de frågeställningar som finns besvaras. Med andra ord, vi får reda på hur karaktärerna ser ut, vilka kläder de bär, och deras egenskaper, samt sysselsättning och yrkesroll. Därmed synliggörs hur dessa karaktärer framställs ur ett genusperspektiv. Vi får även syn på hur sambandet mellan kön och hur karaktärerna framställs i de olika rollerna hjälte, skurk, och offer. En annan fördel är att resultatet går att jämföra mellan de olika böckerna för att se vilka likheter och skillnader som finns. Då all data var insamlad gick det smidigt att göra dessa jämförelser, däremot var det ibland svårt att få en överblick rent visuellt över de 16 böckernas samtliga resultat.

Det fanns även en del svårigheter med metoden, och en av dem var att vara objektiv under textanalysen. När en textanalys utförs finns alltid risken att egna erfarenheter och fördomar speglas i hur texten och bilderna analyseras. Detta har jag haft i beaktning under arbetets gång, och det är därför kodningsverktygen utformades innan analysen påbörjades. Trots det har jag ibland funderat på om mitt sett att se på karaktärerna är helt objektivt, vilket i och för sig visar på en medvetenhet om problemet.

6.2 Fortsatt forskning

Huvudkaraktären innehas i 13 fall av en flicka och i 11 fall av en pojke. Dock framgår det enligt Kåreland (2005) att det är färre pojkar som läser och att barn gärna läser böcker där huvudkaraktären är av samma kön som barnet i fråga. I den här studien framgår det inte vem eller vilka det är som har lånat böckerna, därför går det inte att säga hur utlåningsfördelningen ser ut mellan pojkar och flickor. Däremot skulle det kunna vara en utgångspunkt för framtida forskning där man tar reda på könstillhörighet av de barn som lånat dessa böcker. Eller intervjua barn i åldrarna 6-9 år för att få en bild av hur de tänker vid vad av bok. Är det som tidigare forskning visat att barn gärna väljer att läsa böcker med en hjälte av samma kön? Eller går de efter andra aspekter när de gör sitt val?

En annan vinkel på framtida forskning skulle kunna vara att utifrån kön ta reda på hur bibliotekarierna arbetar när de rekommenderar böcker för barn och ungdomar. Rekommenderar bibliotekarierna böcker utefter läsarens kön? Eller efter böcker som de tror att barn, oavsett kön kommer tycka är intressanta?

Resultatet av denna studie, skulle kunna ligga till grund för liknande forskning i övriga delar av Sverige för att se om de mest utlånade böckerna är desamma eller inte. Det skulle även gå att bredda vidare forskning ytterligare och undersöka vilka kapitelböcker barn i åldrarna 6-9 år läser internationellt.

Referenser

- Brink, L. (2005) Välja bok. Läspreferenser hos en grupp barn under år 1-3 och år 6. I L. Kåreland (Red.), *Modig och stark – eller ligga lågt*. Stockholm: Natur & kultur.
- Brottsförebyggande rådet (2018). *Kriminalstatistik 2017. Personer lagfärda för brott. Slutlig statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Bray, D. (2015). Sissy Boy Mothering: Male Child Mother Figures in Middle-Grade Fantasy Literature. *Children's Literature in Education*, 46(2), 160-174. doi: 10.1007/s10583-015-9248-0
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Diekman, A. B., & Murnen, S. K. (2004). Learning to be little women and little men: The inequitable gender equality of nonsexist children's literature. *Sex Roles*, 50(5), 373-385. doi: 10.1023/B:SERS.0000018892.26527.ea
- Earles, J. (2017). Reading gender: A feminist, queer approach to children's literature and children's discursive agency. *Gender and Education*, 29(3), 369-388. doi: 10.1080/09540253.2016.1156062
- Edlund, A-C., Erson, E., & Milles, K. (2007). *Språk och kön*. Falun: Norstedts Akademiska förlag.
- Hirdman, Y. (2003). *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber AB.
- Kåreland, L. (1994). *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Kåreland, L. (2012). *Barnboken – Journal of Children's Literature Research*, 36, doi: 10.14811/clr.v36i0.110
- Kåreland, L. (2013). *Barnboken i samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Kåreland, L. (2015). *Skönlitteratur för barn och unga*. Lund: Studentlitteratur.
- Kåreland, L., & Lindh-Munther, A. (2005). (S)könlitteratur i förskolan. I L. Kåreland (Red.), *Modig och stark – eller ligga lågt*. Stockholm: Natur & kultur.
- Lundberg, A. & Werner, A. (2016). *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Molloy, G. (2017). *Svenskämnets roll*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015). *När livet känns fel. Ungas upplevelser kring psykisk ohälsa*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Nikolajeva, M. (2017). *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Skolverket. (2019). *Lärare i olika lärarkategorier, läsåret 2018/19*. Hämtad 2019-05-22 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Personal&lasar=2018/19&run=1>
- Stauffer, S. M. (2007). Developing Children's Interest in Reading. *Library Trends*, 56(2), 402-422. Tillgänglig: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=ehh&AN=28817873&site=ehost-live>
- Svenska barnboksintitutet. (2019). *Bokprovning på Svenska barnboksintitutet: En dokumentation, Årgång 2018: 27 mars – 16 maj 2019*. Stockholm: Svenska barnboksintitutet.
- Trepanier-Street, M., & Romatowski, J. A. (1999). The influence of children's literature on gender role perceptions: A reexamination. *Early Childhood Education Journal*, 26(3), 155-159.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Skönlitteratur

- Lindgren, A. (2003). *Mio, min Mio*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Olczak, M. (2011). *Trolldom i Gamla stan*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Steinman, I, I. (2016). *Mysteriet med den försvunna katten*. Stockholm: Modernista.
- Susso, E. (2013). *Tusen tips till en fegis*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Våhlund, E., & Våhlund, A. (2017). *Handbok för superhjältar. Del 1: Handboken*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Våhlund, E., & Våhlund, A. (2017). *Handbok för superhjältar. Del 2: Röda masken*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Våhlund, E., & Våhlund, A. (2018). *Handbok för superhjältar. Del 3: Ensam*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Våhlund, E., & Våhlund, A. (2018). *Handbok för superhjältar. Del 4: Vargen kommer..* Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Widmark, M. (2014). *Biografmysteriet*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Widmark, M. (2014). *Brandkårs mysteriet*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Widmark, M. (2013). *Cirkusmysteriet*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Widmark, M. (2013). *Cykelmysteriet*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Widmark, M. (2015). *Fängelsemysteriet*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Widmark, M. (2016). *Modemysteriet*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Widmark, M. (2010). *Sjukhusmysteriet*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Widmark, M. (2017). *Slottsmysteriet*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.

Bilagor

Bilaga 1 – De mest utlånade kapitelböckerna för åldrarna 6-9 år på Göteborgs stads folkbibliotek under 2018.

Bibliotek:	Titel:	Cirkulation:
300m2	Handbok för superhjältar Del 3 Ensam	20
Angered	Fängelsemysteriet	32
Askim	Modemysteriet	45
Backa	Trolldom i Gamla stan	22
Bergsjön	Modemysteriet	30
Biskopsgården	Brandkårs mysteriet	36
Donsö	Modemysteriet	17
Frölunda	Cykelmysteriet	135
Guldheden	Handbok för superhjältar Del 2 Röda masken	17
Hammarkullen	Cirkusmysteriet	14
Hjällbo	Tusen tips till en fegis	16
Härlanda	Brandkårs mysteriet	94
Högsbo	Modemysteriet	35
Kortedala	Modemysteriet	33
Kyrkbyn	Modemysteriet	22
Kärra	Brandkårs mysteriet	28
Linnéstaden	Brandkårs mysteriet	109
Lundby	Modemysteriet	47
Majorna	Modemysteriet	52
Nya Hovås	Handbok för superhjältar Del 1 Handboken	3
	Handbok för superhjältar Del 4 Vargen kommer	3
Stadsbiblioteket	Biografmysteriet	209
Styrsö	Mysteriet med den försvunna katten	11
Torslanda	Sjukhusmysteriet	63
Trulsegården	Mio, min Mio	20
Tuve	Modemysteriet	47
Världslitteraturhuset	Slottsmysteriet	22
Älvstranden	Handbok för superhjältar Del 2 Röda masken	22

Bilaga 2 – Introduktion av analyserade böckerna

LasseMajas Detektivbyrå

Biografmysteriet (2014) Martin Widmark

I seriens 6:e bok har klasskamraterna Lasse och Maja fått nys om att det finns en hundtjuv i staden Valleby. Genom att aktivt försöka analysera invånarnas beteende kommer huvudkaraktärerna Lasse och Maja inte bara en, utan två skurkar på spåret.

Brandkårs mysteriet (2014) Martin Widmark

I den 23:e boken om detektiverna Lasse och Maja har stadens brandmän fått mycket att göra då det visar sig brinna lite här och var i Valleby. Som vanligt löser hjältarna Lasse och Maja även detta mysterium.

Cirkusmysteriet (2013) Martin Widmark

För att lösa det tredje fallet behöver stadens polismästare ta hjälp av detektiverna Lasse och Maja som genast ger sig av till den besökande cirkusen. Där träffar de bland annat på världens starkaste man Ali Pascha, trollkarlen Trocadero och clownen Bobo i sin jakt på att försöka ta reda på vem det är som stjälar från cirkusbesökarna.

Cykelmysteriet (2013) Martin Widmark

I bok nr 22 pågår det en cykeltävling i Valleby där förstapriset är 10 000 kronor. Lasse är en av deltagarna och ligger först i loppet, men trots att ingen ser Tahita cykla förbi Lasse, ligger hon plötsligt först. Trots att Maja tittar på loppet genom en kikare så har hon inte kunnat förstå hur det hände. Tahita är tydligen inte den enda deltagaren som gör allt för att vinna.

Fängelsemysteriet (2015) Martin Widmark

Boken är den 24:e i ordningen och denna gång blir Lasse och Maja kontaktade av prästen, som gärna vill att de hjälper till med den teaterföreställning som han regisserar i fängelset. Inför det känner de sig nervösa och oroliga, då de tror att fångarna inte uppskattar deras närvaro.

Modemysteriet (2016) Martin Widmark

Modemysteriet är den 25:e boken i serien, och var den mest utlånade boken på nio av de tjugosju folkbibliotek som finns i Göteborgs stad. Valleby har fått besök av den kända modeskaparen Jean-Pierre som anordnar en tävling där den som lyckas skapa den mest moderiktiga utstyrseln vinner en resa till Paris. Flera av stadens invånare gör nästan vad som helst för att vinna priset. Samtidigt försvinner Jean-Pierres livskamrat, katten Lulu, och återigen tar Lasse och Maja upp jakten på förövaren, eller är det flera?

Sjukhusmysteriet (2010) Martin Widmark

I seriens 19:e bok besöker Lasse och Maja sin vän Sara Bernard på sjukhuset. När de är där träffar de på polismästaren som med hjälp av förklädnad försöker lista ut varför patienterna blir bestulna. Självklart blir Lasse och Maja involverade i sökandet på tjuven.

Slottsmysteriet (2017) Martin Widmark

I bok 26 har flera av Vallebys invånare blivit inbjudna till Greve von Farsen slott på chokladbjudning. Där får de smaka på exklusiv choklad som är förvånansvärt lik den billiga chokladen på Super-livs, samtidigt som Greve von Farsen stoltserar med hur rik han har blivit. Därefter erbjuds gästerna att själva investera sina pengar i hans affärer, men Lasse och Maja förstår att det är något lurigt på gång.

Handbok för superhjältar

Del 1 Handboken (2017) Elias & Agnes Våhlund

Lisa tycker inte alls om sin nya skolan då hon dagligen utsätts för mobbning av Nick, Robert och Max. En dag hittar hon en handbok för superhjältar och hon börjar fokusera på att försöka hjälpa utsatta personer. Helt plötsligt är hon stark och modig vilket bidrar till att hennes självkänsla växer.

Del 2 Röda masken (2017) Elias & Agnes Våhlund

I andra boken om Lisa fortsätter hon att lösa brott. Nu känner alla till henne, eller snarare Röda Masken som hennes Alias som superhjälte är. Det är inte bara brott hon löser, utan hon står även upp för andra som mobbas av de tre killarna Nick, Robert och Max.

Del 3 Ensam (2018) Elias & Agnes Våhlund

I den tredje boken har Lisa, eller Röda Masken som hon kallas blivit ökad hos stadens skurkar. Speciellt hos Wolfgang, stadens farligaste skurk. Det resulterar i en kidnappning, men även i ett avslöjande som hon inte var beredd på.

Del 4 Vargen kommer (2018) Elias & Agnes Våhlund

I den fjärde boken fortsätter kampen med att hjälpa stadens borgmästare som blivit kidnappad av Wolfgang. Den här gången är Röda Masken inte ensam utan får hjälp från oväntat håll. Kan det var början på en ny vänskap?

Övriga böcker

Mio, min Mio (2003) Astrid Lindgren

Bo Vilhelm Olsson som bor hos den elaka tant Edla och farbror Sixten känner sig ofta ensam och ledsen. En dag hittar han en flaska, som innehåller en ande. Det blir början på hans resa mot Landet i Fjärran, där blir han inte bara prins Mio, utan han får träffa sin fader konungen, Jum-Jum, men även den hemske riddar Kato.

Mysteriet med den försvunna katten (2017) I.V. Steinman

En dag hittar Henny en handskriven lapp där privatdetektiven Balthasar Brun annonserar om att han behöver en ny assistent. När Henny äntligen hittar honom blev det inte riktigt som hon tänkt sig. Istället ställs hon inför ett ultimatum som kan påverka hennes eventuella framtid som detektivassistent.

Trolldom i Gamla stan (2011) Martin Olczak

Den föräldralösa pojken Jack ska bo hos sin moster Betty under sommarlovet. Plötsligt hittar han en dammig gammal bok som visar sig innehålla magiska ramsor. Som om det inte vore nog, händer det konstiga saker när Jack uttalar ramsorna, men det finns några andra varelser som också vill åt boken.

Tusen tips till en fegis (2013) Eva Susso

Rolf och hans familj bor i Paris. Han känner sig ofta rädd och nervös och ser sig själv som en fegis. Rolf dagdrömmer ofta om Ofelia, och tror att hon skulle vilja bli vän med honom om han bara vore lite modigare. En dag får Rolf chansen att spela hjälte, men räcker det för att de ska bli vänner?

Bilaga 2 – Kodningsschema

Boktitel:	Utgivningsår:	Författare:	Kön:	Illustratör:	Kön:
Namn på karaktär:	Egenskaper:	Utseende:	Kläder:	Sysselsättning:	Kön:
Bibliotek:	Om bokserie, ord- ningsnummer:				

Bilaga 3 – Kodningsmanual

Kön

1. Man
2. Kvinna
3. Okänt

Egenskaper

1. Stark
2. Vacker
3. Våldsam
4. Aggressionshämmad
5. Känslokall/hård
6. Emotionell/mjuk
7. Aggressiv
8. Lydig
9. Tävlände
10. Självpoffrande
11. Rogivande
12. Omtänksam/omsorgsfull
13. Skyddande
14. Sårbar
15. Självständig
16. Beroende
17. Aktiv
18. Passiv
19. Analyserande
20. Syntetiserande
21. Tänker kvantitativt
22. Tänker Kvalitativt
23. Rationell
24. Intuitiv

Sysselsättning

1. Arbetare
2. Tjänsteman
3. Servicearbetare
4. Hemarbetande
5. Egen företagare
6. Arbetslös
7. Okänt

Utseende

1. Kort hår
2. Halvlångt hår
3. Långt hår
4. Saknar hår
5. Utsläppt hår
6. Uppsatt hår
7. Ansiktsbehåring
8. Smink
9. Smycken
10. Tatuering

Kläder

1. Byxor
2. Tröja
3. Skjorta
4. Klänning
5. Kjol
6. Blus
7. Kostym
8. Slips/fluga
9. Päls
10. Uniform

Bilaga 4 – Sammanställning av egenskaper

Titel	Antal personer med Norm-brytande egenskaper		Antal personer med normativa egenskaper		Antal personer med blandade egenskaper	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
LasseMajas detektivbyrå:						
Biografmysteriet	1	1	2	3		1
Brandkårmysteriet	3	1	2			2
Cirkusmysteriet	2	2		3	1	1
Cykelmysteriet	3		1	1		1
Fängelsemysteriet	2	1		1		3
Modemysteriet	2	1	1	2	2	1
Sjukhusmysteriet	1	1	1	2	2	1
Slottsmysteriet	1	3	1	3	1	1
Summa antal:	15	10	8	15	6	11
Handbok för superhjältar:						
Handboken	1		1	3	1	
Röda Masken			1	4	1	1
Ensam	1		2	3	1	1
Vargen kommer	1		1	3	1	1
Summa antal:	3	0	5	13	4	3
Övriga böcker:						
Mio, min Mio	1	4	5	2		4
Mysteriet med den försvunna katten	1		2	4	1	3
Trolldom i Gamla stan	2		1	1		3
Tusen tips till en fegis	1	1	3	3	2	1
Summa antal:	5	5	11	10	3	11
Slutsumma antal:	23	15	24	38	13	25